

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2016/4

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

◀ Késve jött, de sokáig marad	2
<i>Stuber Andrea</i>	
TÁRGYASET	
Lépcsősorok	5
<i>Buza Péter</i>	
FÉNYÍRDA	
◀ Mézes a Mackó	7
TÉRKÉPKÉP	
Kappel majorjától a városi szegényházig	8
<i>Holló Szilvia Andrea</i>	
Rákos mezsgyéje	10
<i>Jolsvai András</i>	
TERESEDÉS	
Mindennek van határa	12
<i>Csontó Sándor</i>	
DÉLUTÁN	
◀ Híd – bridge	14
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
FÉNYÍRDA	
Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
Simplicissimus Budapestje	18
RAK-PART	
◀ Fókuszban a belvárosi Duna	20
<i>Somogyi Krisztina</i>	
A NAGY HÁBORÚ	
Hadityúkok az orfeumban	24
<i>Csontó Sándor</i>	
Hetényi Zsuzsa: Citadella-allegória	28
Egy élettől duzzadó monográfia	28
<i>Török András</i>	
A legek estéje	30
◀ „[...] Megjegyzés: háborús”	30
Föld Hete	30
50 éves a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum	30
Picasso	31
Áttelekesítve gazdagabbnak látszik	31
<i>Zappe László</i>	
ÉTKEZÉSI ÍRÓ	
◀ Túróstáskák	32
<i>Jolsvai András</i>	

BUDAPEST dunai látképét talán még az is csodálattal szemléli, aki amúgy a romkocsmaiban kínált olcsó sörért és a korlátozatlan szabadságért látogat el a magyar fővárosba. A folyó, a hidak és a Budát uraló Vár látványa bő három évtizede a Világörökség része, bár ezt most az egyszer érdemes alaposabban is végiggondolni. A budai Vár látványa a világ kincse: és mi fontos belőle nekünk magunknak?

Fiatalnak már éppen nem mondható az a generáció, amely olyannak ismeri a Várat, ahogyan a Világörökség része lett. A polgárvárost a barokk külső alól kibontott középkori részletekkel, a turisták rohamait álló Szentháromság teret és Halászbástyát, a palotát pedig kulturális intézmények otthonaként, a hatvanas években újrászabott homlokzatával és kupolájával.

Mire a mai negyven-ötven évesek megszülettek, már lezajlott bő két évtizednyi vita és tervezgetés, amelyre, ha más nem, Örkény István vitriolos egypercese, A Vár mindenki! emlékeztet. „Ha pl. valamelyik újság azt írta, hogy a Vár az Ifjúság Háza lesz, s oda költöznek fel az összes egyetemek, klinikák, kollégiumok, akkor erre hamarosan rácafoltak a többi lapok, okos érvekkel bizonyítván, milyen helytelen lenne kiszakítani az ifjúságot a város életéből, s egy ilyen rezervátumban fölnevelni. Sok ehhez hasonló föltevés született és halt meg. Például: Magyar Panteon lesz a Várhegyen. (Hősök, művészek temetője, díszes ravatalozó, krematórium.) Idegenforgalmi központ. (Szállóak, fürdők, szórakozóhelyek, külön repülőtér, stb.) Öregek köztársasága. (Magányos, társaságra és otthonra szoruló aggok otthona.) Szulejmán kertje. (Mór stílusú mulató, háremmel a külföldieknek.) Bukott lányok javító-nevelő intézete. Fedett teniszpálya. Európa legnagyobb cukrászdája. Sóraktár.”

Komolyra fordítva: ha a fél évszázaddal ezelőtti Magyarország korlátozott szólásszabadságában a széleskörű társadalmi vita elképzelhetetlen volt is, az tény, hogy az elhúzódo döntéshozás tág teret engedett a különféle vélemények megismerésének, figyelembe vételének. Mire sor került az építkezésre, igenis konszenzus volt a körül, hogy a király által sosem lakott egykori palotát a kultúra szolgálatába kell állítani, s legfeljebb az új kupola nyurga formája miatt tört ki a korban elementárisnak mondható botrány. Ahogy azt sem vitatta senki, hogy az az idő lejárt, amikor köcsögkalapos kormányhivatalnokokat szállít fel százszámra fél nyolckor a Sikló a Várba, hogy fél ötkor meg levigye őket.

Ötven éve így gondoltuk.

Meglehet, ma már másként.

Hogy hogyan gondoljuk, azt viszonylag egyszerűen ki lehetne deríteni: aki változtatni akar a jelenlegi helyzeten, megkérdezhetné a polgárokat. S ha úgy látja, hogy erre a Nemzeti Konzultáció eddig bombabiztosnak hirdetett módszere valamiért nem megfelelő, működhet az a szisztéma is, hogy megkérdezi a polgárok legjelesebbjeit, az ügyben érintett szakmák kiválóságait, építészeket, művészettörténészeket, muzeológusokat, mindenféle válogatott szabólegényeket.

Másfél évvel ezelőtt úgy tűnt, amikor a kormány összehívja a Nemzeti Hauszmann Terv társadalmi testületét, éppen ez történik. Létrejött egy bizottság, nagy csinnadratta közepette többször is ülésezett, aztán – ahogy három résztvevő decemberi nyílt leveleiből s azóta a testületből történt távozásuk gesztusából kiderült – a tagok a sajtóból értesültek a kormány Várral kapcsolatos terveiről.

Senki meg nem kérdezte őket arról, jó ötletnek tartják-e, hogy rekonstruálják a Hauszmann Alajos által kialakított, a hatvanas években pedig nyom nélkül eltüntetett homlokzatokat és palotaentériőket; üléseiken szóba sem került, hogy a miniszterelnök és a köztársasági elnök mellé még két igen népes minisztérium is felköltözzön a polgárvárosba. S ami talán ennél is beszédesebb: amikor határozott hangú nyílt levélben kértek magyarázatot erre az eljárásra, még csak válaszra sem méltatták őket.

Míndez azért is roppant árulkodó, mert tulajdonképpen nagyon is kétesélyes, a polgárok vagy éppen kijelölt képviselőik milyen álláspontot képviselnének a Vár átalakításának kérdésében. Jó ideje kitapintható az erős nosztalgia a „régiszip” palota iránt, és nem lehetetlen, hogy lesz idő, amikor a magyarok igenis elköltenék öt-tíz jól felszerelt kórház árát a hauszmanni álmovilág újraalkotására. Ahogy a szakértők is bizonytalannak tudnának jó ötleteket adni az esetleg újraépítendő épületek funkciójára, vagy volnának erős érveik a hivatali negyed versus kulturális fertály vitában.

Ha nem szépségflastromnak használnák a haza jeles értelmiségijeit, hanem őszintén kíváncsiak volnának a véleményükre, meglehet, még kompromisszum is születne. Olyan, amely a reprezentatív terek rekonstrukciója és állami funkcióval való megtöltése mellett kardoskodóknak is elfogadható, de azoknak sem vállalhatatlan, akik egyszerű tébolynak tartják például, hogy a nemzeti könyvtárnak harminc év várbeli működés után megint odébb kellene hurcolkodnia.

A jó megoldások megtalálása azonban lehetetlen a hatalom és a polgárok párbeszéde nélkül. És ha ez nem kezdődik meg, akkor sok minden sérülni fog: a demokrácia, a Vár, a Világörökség és maga BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXIX. évfolyam, 4. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

Angelus Róbert, Buza Péter,

Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,

Kirschner Péter, Mezei Gábor,

N. Kósa Judit, Saly Noémi,

Sándor P. Tibor (archív fotó),

Sebestyén László (fotó),

Török András (Simplicissimus Budapestje),

Zeke Gyula

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon és fax: 411-0491

hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Késve jött, de sokáig marad

(2. oldal)

A hátsó borítón:

Hadityúk az orfeumban

(24. oldal)

Késve jött, de sokáig marad

Stuber Andrea

Négyszáz esztendeje, 1616 áprilisában (vagy májusában?) halt meg az életművét a 16. században kiteljesítő színpadi szerző, a világ mindmáig leghíresebb, legtöbbet játszott drámaírója, William Shakespeare. Szerzőnk írása annak a nagyjából kétszáz esztendőnek a vázlatos kultúrtörténetét tekinti át, amelynek során lépésről-lépésre kialakult a kultusza Magyarországon. Bántó, hogy ennek a két évszázadnak csak egyetlen friss fordulata volt: a mester első köztéri szobrát Nagy Károly nyugalmazott ügyész kezdeményezésére (BUDAPEST 2015/5.) a közelebbi múltban, 2003 áprilisában állították fel Budapesten.

forrás: FSZEK, Budapest Gyűjtemény

Egressy Gábor arcképe a Hazánk és a Külföld 1866-os évfolyamából

Isten után Shakespeare teremtette a legtöbbet – mondta Dumas. Shakespeare a teremtés fele – licitált rá Petőfi Sándor, amikor már eléggé járatosak voltunk mi magyarok is az avoni hattyú főbb műveinek világában. A délceg testőr és irodalmár, Bessenyei György volt az első magyar, aki papírra vetette a nevét: egy 1777-ben írt irodalmi levelében számolt be arról, hogy olvasott tőle franciául. Ha Bessenyei körütekintőbb (vagy jobban ráér), már láthatta volna színházban is a Hamletet, hiszen Bécsben 1773-ban eljátszották, és tudunk egy 1774. január 8-i pozsonyi előadásról is.

Az akkori nézők nem ugyanazzal a drámával találkoztak, amelyet ismerünk, a német fordítók kicsit megszelídítették a művet. Beavatkozásuk nyomán a dán királyfi nem halt meg a végén, és kimaradt a sírásók jelenete is – bizonyára túl durvának ítélték. Arról nem is beszélve, milyen sokáig gátja volt Hamlet színrelépésének az, ami jó néhány más Shakespeare-tragédia bemutatását is akadályozta, hogy ugyanis a műben királyi személy esik gyilkosság áldozatává. Nincs az a királyság-császárság, ahol a hivatalosságok kedvelnék az ilyen témájú műveket.

1815: Pesti Színjátszó Társaság

Visszatérve a kezdetekre: 1786-ban egy emberünk, Sándor István Londonban járván megnézte a Rómeó és Júliát, 1787-ben pedig Széchenyi Ferenc váltott jegyet Sheffieldben az Othellóra: tíz schillinget fizetett két páholyülésért. (Nem tudjuk, kivel volt a színházban.) Ugyanez idő tájt Kazinczy Ferenc látta Bécsben a Hamletet, s elhatározta, hogy lefordítja.

Legnagyobb nyelvújítónk munkája tehát a Hamlet első magyar változata. Igaz, mire elkészült vele, épp meghalt felvilágosult királyunk, II. József, s az utána következő időszak kíméletlen cenzúrendelete mellett szóba sem jöhetett a mű bemutatása színházban. (Kazinczy Hamlet-fordítását további tíz követte, a legismertebb Arany Jánosé, a legmaibb pedig Nádasdy Ádámé.)

Történetesen a magyar színikritika kezdete is Hamlet-előadáshoz köthető: Dessewffy József számolt be a Magyar Kurír 1815. november 21-i számában a Pesti Színjátszó Társaság előadásáról. Benke József adta a címszerepet, akiben a magyar színjátszás és egyben Laborfalvi Róza atyját tisztelhetjük. Dessewffy feljegyezte írásában, amit a nézők beszéltek: Benke úr 34 éves, ilyenképpen túl idős a dán királyfi szerepére. Ez a kritikai megjegyzés megelőlegezi későbbi korok színbíráloinak hasonló jellegű kifogását.

Tomori Anasztáz nagy vállalkozása

Jó darabig nem tudtunk dűlőre jutni, hogyan kell magyarul leírni a brit költőóriás nevét. Több változatban terjedt: Shakespearus, Sekszpir, Schakespearre, Sexpear, de legalább azt már 1812-ben tisztázta Kántor Gerzson színész, hogy Sekszpírnek ejtjük.

A 18. század végén kezdődő Shakespeare-kultuszunkkal egyébként nem voltunk nagyon lemaradva a többi nemzethez képest, csak pár évtizeddel előztek meg bennünket a németek és a franciák, és maguk az angolok is a halála utáni bő egy évszázados csendet követően fedezték fel újra a drámaírókat.

Lendvai Márton, mint Rómeó

A magyar kultusz bölcsőjét a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Színház és a tudományos folyóiratok ringatták. Jelentős és látványos aktusa volt a folyamatnak, amikor *Egressy Gábor* (Hamlet híres megformálója) indítványt tett az Életképek hasábjain 1848-ban: a nemzet fordítsa le három legnagyobb költőjével, Arannyal, *Petőfi*vel, *Vörösmarty*val közkölségen az egész Shakespeare-t. Indoklásában tömören kifejtette, hogy ez közügy, elsorángú nemzeti s országos érdek, és olyan művészi feladat, amire irodalmunk legnagyobbjai hivatottak.

Harminc évbe telt, de meglett. Igaz, a nemzet helyett a Kisfaludy Társaság hajtatta végre, és a köz helyett egy volt matematika-tanár, *Tomori Anasztáz* viselte a költségét, de elkészült a nagy munka. Száz évvel azután, hogy *Bessenyei György* először leírta a szerző nevét, megjelent a „Shakespeare minden munkái”, tizenkilenc kötetben. Innentől kezdve semmi akadály nem volt annak, hogy műveivel a színházba járó úri közönség megismerkedhessen.

A honosításhoz megfelelő fordítás, jó színészek és értő közönség s mindezeket szemmel tartó színikritika kellett. E feltételek a 20. század elejére álltak össze. A színbírálok közt *Ambrus Zoltáné* a vezérszólam, s ott volt mellette *Schöpflin Aladár*, *Ignotus*, *Szini Gyula*, *Kárpáti Aurél*. *Ady*, *Krúdy*, *Móricz Zsigmond*, *Babits Mihály*, *Kosztolányi Dezső* kritikákkal, esszéikkel, illetve fordításokkal hódoltak a mesternek. *Hevesi Sándorról* nem

Kosztümtervek a Troilus és Cressida 1900. évi előadásához a Nemzeti Színházban. Kémény Jenő akvarelljei

A Nemzeti Színház Alt Rudolf metszetén, 1850 körül

forrás: OSZK Színház történeti Tár

Márkus Emília, mint Ofélia, a Hamletben (1882)

is beszélve, aki nemcsak könyvet szentelt az igazi Shakespeare-nek, de a Nemzeti Színház igazgatójaként egész ciklust mutatott be, így még az olyan cselédnők is megismerkedhettek a nagy klasszikus műveivel, mint Szabó Irma, Az üvegcipő című Molnár Ferenc-vígjáték hősnője.

Időközben ahogy a színészeknél kialakult a Shakespeare-stílus, úgy a közönségben is kifejlődött a Shakespeare-néző arca. Aki

Jelenet Shakespeare: Atheni Timon című drámájából (1969)

megilletődött, tisztelettudó, áhítatos. Fokozottan érdeklődő, nem szól, ha unatkozik vagy nem ért valamit, elrejtí ásitását. Szívesen lelkesedik és könnyen felháborodik, ha úgy ítéli meg, hogy oda nem illő dolgok történnek a színpadon. 1927-es cikkében Kárpáti Aurél kikérte magának, hogy Hamlet frakkot hordjon. Ma is van, aki megbotráncokzik azon, ha III. Richárd mobiltelefon vesz elő, Ophélia miniszoknyát hord vagy a Montague Rómeó bandája partiba vágja Júlia dajkját.

A királydrámákkal jó lesz vigyázni!

1945 után a magyarországi kultusz tovább virult, bár az ötvenes években a színházak korántsem tűztek műsorra minden – vagy éppenséggel: tetszőleges – Shakespeare-darabot. A hatalomvágy, uralkodás, zsarnokság témájú műveket, mint például a Macbeth, a Lear király és más királydrámák, a kultúrpolitika nem szívesen látta. Bár a korszak egyik nagyhatalmú és nagyformátumú színházi alkotójának, Major Tamásnak kedves és sikeres szerepe volt a III. Richárd, ez a színdarab sokáig kényesnek bizonyult, főként amiatt az epizód miatt, amelyben a bírósági írnok felfedi egy vád koncepciójosságát. Ez a betét mindig érzékenyen érintette a politikusainkat.

Az 1960-as évek emblematikus előadása a Madách Színházban Ádám Ottó rendezte Hamlet, a szőke parókás dán királyfi, Gábor Miklóssal. Ez a produkció szolidan felvetette a régi vitát: olvasásra vagy előadásra való-e Shakespeare? Füst Milán azon sajnálkozott, hogy a színészek kénytelenek elhadarni a szöveget, másképp a közönség

Gábor Miklós és Vass Éva, Hamlet és Ofélia, a címlapon (1962)

nem bírná fenékel az amúgy is hosszú produkciót. Gábor Miklós ellentmondott: ők, a színészek úgy érzik, nem játsszák elég gyorsan a Hamletet. A dráma még sebesebb tempót követelne.

A következő felfordulást az okozta, amikor a Royal Shakespeare Company Budapesten járt, 1964-ben a Lear királyt, 1972-ben a Szentivánéji álmot hozta Peter Brook. Az élmény hosszú évekre kihatott a magyarországi Shakespeare-játszásra, bár Koltai Tamás kritikus szerint sajnos csak a külsőségeire: a rendezők innen merítve előszeretettel öltöztették bőrruhába a Shakespeare-hősöket. Ugyanez a jelenség megfigyelhető volt azután is, amikor 2000-ben a litván Eimuntas Nekrošius rendezte nagyhatású litván Hamlet budapesti vendég szereplése arra ihletett rendezőket, hogy papíringet húzzanak egy-egy színészükre.

A rendszerváltás óta Shakespeare-nek különböző évadai váltakoznak: hol sok bemutatója van, hol kevesebb. Az utóbbi szezonok az évfordulótól függetlenül is gazdagnak mondhatóak. Közel harminc Shakespeare-premier zajlott színpadjainkon az elmúlt egy évben, köztük nem egy átdolgozás. Láthattunk kevés szereplős, kamarásított Hamletet, leszűkített Macbethet, átváriált Rómeó és Júliát. Alighanem emlékezetes marad napjaink Shakespeare-hősei közül László Zsolt Lear királyja a Radnóti Színházban, Vecsei H. Miklós Rómeója Debrecenben, Bánfalvi Eszter Makrancos Katája Szombathelyen, Pálffy Tibor Malvoliója a sepsiszentgyörgyi Vízkereztben. ●

forrás: OSZK Színház történeti Tár

TÁRGYESÉT

Lépcsősorok

szöveg: Buza Péter, fotó: Sebestyén László

– Látod? – mutat rá *Boros János* a Múzeum körül 5-ös számú ház legfelső vörösmárvány lépcsőfokára. – Itt az utolsó szám, azé a lépcsőkaré, ami felér a másodikra: huszonkilenc. Ha lefelé mész majd, s lejutsz az első emeleti fordulóhoz, az oda kanyarodó fokok száma harminckettő. Amiből az következik, hogy amikor *Szűcs Lajosné*, azaz Asszony-néni, *Jókai* és *Laborfalvi Róza* szállásadója – s *Móric* nagynénje – 1850-ben átalakította ezt a réges-régi, házat, a ráépítés földemmagasságával már alulmúlta, ami alatta volt. Ha összeadod, ez így hatvanegy lépés fölfelé. Lefelé könnyebb. Sokszor kipróbáltam. 1952 óta járok rajta le s fel. Fölérve a lakásomig azt az ajtót nyitom ki, ami mögött *Jókai* lakása volt. Az enyém. Pontosabban az eredetinek csak az egyharmada. Háromfelé vágták. Középen élek én. Az ajtó is eredeti. A rajta lévő cirkli is. Mondjuk inkább:

kémlelő-ajtócska. A cirkli börtönszó. És az írófejedelemnek – aki akkor, 1851-ben még csak hercege se volt az irodalomnak – éppen csak sikerült megúsznia, hogy bezárják újra. Könnyen el tudom képzelni, hogy *Róza* asszony volt akkor a börtönőr, őt küldte ki az ura a kukucskához, ki akar rájuk törni...

– Hívtalak, mert olvastalak. Öreg fejjel mindig keresek valami szellemi tennivalót. Most oda jutottam, hogy kikutatom ennek a háznak történetét – ahol hatvanegy éve vagyok otthon. Így került a kezembe a tavaly márciusi számotokban megjelent cikked. Korábban a múltjáról csak annyit tudtam, amit a szomszéd épület öreg házmeisterétől hallottam. Megkérdezte: – Tudja-e maga, hogy hol lakik? Ez volt a báró *Dániel* palota! Stimmt – mondom most, az után, hogy google-professzort frissiben kifaggattam. Rokona, leszármazottja, örököse volt *Szűcs*

Lajosnének báró Dániel Ernő. De hát ezt te nálam sokkal jobban tudod. S volt még valami. 1958-ban zajlott vénségünk száz év utáni nagy tatarozása. Akkor feltárták az épület városfalkapcsolatát. És találtak – láttam magam is – egy keskeny, titkos átjárót a kétöles falon. A munkálatokat irányító mérnök bizonyos jelekből arra következtetett, hogy a telken valamikor kocsmaféle, bormérés működhethet.

– Ötvenkettőben, amikor először beléptem ide, már négy éve a Rádiónál dolgoztam. Cseppet sem véletlen, hogy itt kerestem lakást. Régi újságírónak számítottam, közvetlenül az érettségi után a Nemzeti Sport tudósítója, majd munkatársa lettem. Ezzel párhuzamosan végeztem a jogi egyetemet. Mert apám, a főváros tanügyi osztályának a helyettes vezetője, később, harmincyolctól negyvennégyig a mai Zugló – akkor Rákos-

város – előjárója, úgy vélte, a leghelyesebb ha én is közszolga, hivatalnok leszek. Épp úgy, mint felmenőim nagy része. Újságírói munkálkodásomat játéknak tekintette, amolyan folytatás-féléjét azoknak a „lapoknak”, amelyeket kis koromban fabrikáltam. A város jó gazda – hangoztatta mindig. Negyvennégyben aztán, amikor a nyilasok átvették az irányítást, levelet kapott a főpolgármestertől: fölszólítom, hogy egészségi állapotára való tekintettel kérje azonnali nyugdíjazását.

– Számos felmenőm kötődött Budapesthez. Dédapám *Zsigmondy Gusztáv* fővárosi mérnök, a műemléki bizottság tagja, Aquincum egyik feltárója. Bátyja, *Vilmos* fakasztott artézi vizet a város fürdőinek. Az ő sógora, *Schulek Frigyes* építette a Jánoshegyi kilátót, Halászbástyát, teremtette újjá a Mátyás templomot. Egy másik dédapám, *Tomcsányi Pál* kúriai bíró a Tisztviselőtelep egyik alapítója volt. Űkapám, *Boros Mihály* Szarvas bírójá.

– Az egyetemet tisztességgel elvégeztem, de újságírással foglalkoztam a háború meg a négy hónapos gödöllői és ceglédi hadifogolykodás után is. Napilapok sportrovatainál, később a Képes Sportlapnál. Amikor az megszűnt, hívtó *Szepesi* a Rádióhoz külső munkatársnak. Újságíróból újságmondó lettem, rekedtes hangomon igyekeztem hibátlanul fölolvadni a napi sportműsorban a beszámolóimat. Hamar rájöttem, jobb ha mások beszélnek helyettem. A helyzetet azt mentette meg, hogy *Lévai Béla* lett a műsorlap szerkesztője, a fanatikus Újpest drukker, akivel jól ismertük egymást a tribünökről. A folyosón futottunk össze: Nem akarsz a Rádióújsághoz jönni? Rádió, de mégis újság?! Persze hogy akartam. Így lettem 1949-ben a Rádió tényleges alkalmazottja. Aztán nyolc évvel később, 1962-ben, számomra teljesen váratlanul, áthelyeztek: az Esti Krónika egyik szerkesztője lettem. Újabb öt évre rá más rovat keretei között vasárnap délelőtti zenés riportműsorokkal, hétfő esti aktuális élő adással, éjszakai igényes „értelmiségi” rádiófolyóirattal, számos történelmi – köztük a száz éves Budapest történiáját feldolgozó – dokumentumműsorral szolgáltam – másfajta közszolgaként – a közönséget. Igyekezve

a kötelezőn túl ismereteket adni, szélesebb világlátásra, gondolkodásra ösztönözni a hallgatóságom. Hetvennyolcban neveztek ki – Lévai Béla helyére – a Rádióújság főszerkesztőjének. Négy évre rá nyugdíjaztak. Nem panaszkodhattam. Hatvan éves lettem.

– Kinézegetek mostanában a Jókaiék lakásának két középső ablakán. Nem azt látom persze az utca túloldalán, amit a mester nyolcszázötvenegy-ötvenkettőben. Közöm lett hozzá. Nem csak azért, mert tudtam, hogy diákként Jókay Móric német szóra a Zsigmondy családnál vendégeskedett. Forog a neten Zsigmondy Gusztávnak egy nem sokkal a halála előtt készült portréja,

amit *Klősz* készített 1894-ben, és amit Jókai-nak dedikált. Az írók fejedelme már nem élt, amikor ez a másik kép készült, amit itt látsz a falon. Mai lakhelyem előtt, a járdán állította fel az 1910-es években állványát a festő, *Háry Gyula*, megörökítve két régi épületet, amelyeket már és még Jókai is láthatott 1851-ben. A Vigyázó-házat még, a Nemzeti Színház bérházát már. Mindkettőt régen lebontották. A világ folyton változik. Csak mi nem. Még ha sokszor mi magunk is azt hisszük nem ugyanazok vagyunk, így, túl a kilencvenen, mint voltunk húszévesen. De nekem ezzel sincs bajom, semmi. ●

FÉNYÍRDA

Mézes a Mackó

„A szocialista vendéglátóiparban új színfoltként jelentkeztek a Mackó büfék. Jelle­gük a büfé és a csemegeüzletek társításából alakult ki. Az üzletek állva fogyasztásra és csomagolásra rendezkedtek be. Kivitelükben és berendezésükben a korszerűség a jellemzőjük” – írta a hatvanas évek elején megjelent Szállodák és vendéglátóhelyek című kiadvány, amely arról is tudósított: efféle büféből hat nyílt Budapesten.

A legismertebb Mézes a belvárosi Kígyó utcában várta a nagyérdeműt, a továbbiak saját nevét is nyertek a keresztségben: a Nagymező utcai Budapest, a József körüti Baross, a Széna téri Budai, a Váci utcai Anna avagy Édes Mackó lett, míg a Ferihegyi címkéje önmagáért beszélt. További négy bolt Bistro Mackóként üzemelt. Itt le lehetett ülni, és a látványkonyhákban elkészített grillételeket is felszolgálták. A Mackóknak a kínálat mellett általános jellegzetességük volt az ultramodern berendezés, a sok neon és a temérdek konyhai gép.

Az itt látható két felvételt a Kígyó utcai Mézes Mackóról készítette Bauer Sándor, a Vendéglátás című lap fotósa, aki 1957-től csaknem fél évszázadon át örökölte meg a cukrászdákat, büféket és éttermeket. Az 1930-ban született riporter az MTI jogelődjénél, a Magyar Film Irodánál kezdte pályáját, és dolgozott az Esti Hírlapnál is. Képeiből nemsokára a felvételeket rendelkezésünkre bocsátó Fortepan mutat majd be bő változatát. (N. K. J.) ●

Forrás: Fortepan.hu

TÉRKÉPKÉP

Kappel majorjától a városi szegényházig

Holló Szilvia Andrea

A Vasquez-féle térképalbum keretképeinek némelyike nem már ismert, netán új vagy még csak tervezett épületet, látványosságot ábrázol, hanem kies, városszéli tájra hívja fel a figyelmet. A budai szelvény itt tágyalt egyik hangulatos rajza például a kamaraerdei Kappel-majorról készült.

Kappel Majorja, Buda városa kamarai erdejében.
Der Kapplische Maierhof im Ofner Stadtkamer-Wald.

forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény

A képen jól megépített, masszív, gondosan körülkerített udvarházat látunk, az előtérben békésen legelészik egy marhacsorda. Ahogy arra a felirat és a német elnevezés (Kammerwald) egyaránt utal, Buda város erdeje 1703 előtt a kamara tulajdona volt. A 18. században vált kedvelt kirándulóhelyé. Olyannyira, hogy amikor 1784 nyarán *Alvinczy* tábornok bérbe akarta venni, azonnal megígérte a kirándulóknak a háborítatlan erdőhasználatot. A polgárság éppen a szabad erdőhasználat védelmében elzárkózott a kérés teljesítésétől, de a városi tanács a favágatási jog további gyakorlása mellett mégis beleegyezett.

A Helytartótanács, miközben a végső döntést egyre halogatta, a budaiakat arra

intette, mielőbb építsenek faépületet, ahol a kirándulók ételt-italt kaphatnak. A városi tanács e dorgáláson igencsak meglepődött, hiszen a Kamaraerdőben, a forrás közelében már volt egy kis vendéglő. A békesség kedvéért megépítették az új fogadót is, amelyet 1788-tól *Rath József* bérelt, bor- és sörmérési joggal együtt. Tőle 1795-ben *Orczy Mihály* vette át az erdei vendéglő üzemeltetését, melynek állapota egyre hanyatlott. 1821 tavaszán az akkori bérlő, *Tekusch Károly* már igencsak sürgette a felújítást. Kérését a tanács jogosnak ítélte, a megújult fogadótól remélve nagyobb forgalmat és több bevételt. Akkoriban ugyanis a kocsmároson kívül csak egyetlen komoly bérlő akadt a környéken:

Kappel Frigyes, aki a legeltetési jogért évi 800 forintot fizetett.

A vendégfogadó közelében, attól északra fekvő majorsága más korabeli térképek szerint három, U alakot formáló épületből állt. *Vasquez* térképszelvényein azonban a vendéglőt és a majorságot hiába keressük, a budaörsi határ még a külterületet viszonylag a maga teljességében ábrázoló pest-budai lapra sem fért fel.

De mit keresett egy nagykereskedő a Kamaraerdőben? *Kappel Frigyes*, aki ott serénykedett a Pesti Hengermalom és a Dunagőzhajózási Társaság megalapításánál, a Lánchíd építésénél, a vagyonát gyarmataru-, dohány-, bor- és gyapjúkereskedelemből szerezte. 1824-ben még gyapjúosztályozót is létesített, sőt a magyar birkatenyésztés fellendítése érdekében Angliából hozatott új fajtákat. A harmincas években keletkezett budai térképeken ezért néha nem is a tulajdonos *Kappel* nevét tüntették fel, hanem azt, hogy a majorságban Schäfferei, vagyis juhászat működik.

A budai tanács 1830-ban vetette fel a Kamaraerdő parcellázásának gondolatát, bízva a jómódú pesti kirándulók vételi szándékában. A gazdasági bizottság október 23-i ülésén megvitatta a nyaralóteleppé fejlesztés lehetőségét, az eladásból befolyt összeggel kívánták törleszteni a város adósságát.

A polgárok egy része támogatta a hatoldas parcellák eladását, de a terv ellenzői voltak többségben, s leszavazták a javaslatot, arra hivatkozva, hogy az értékes telkeket nem szabad elherdálni. A városi szószóló ugyan célozgatott bizonyos előkelő urakra, akik hajlandók lennének a Kamaraerdőben telket vásárolni és ott nyaralót építeni, de mivel a nevekkel adós maradt, nem sikerült meggyőznie a kételkedőket.

Ekkor lépett színre a Kappel Frigyesel jó viszonyt ápoló, több vállalkozásban vele együttműködő *Széchenyi István*, aki 1835. június 22-én a budavárosi tanácshoz intézett, tervrajzzal ellátott beadványában javaslatot tett a Kamaraerdő területének nyaralótelep céljára való értékesítésére. A polgárság továbbra is mereven ragaszkodott a régebbi állásfoglaláshoz, de Széchenyi figyelmeztette a derék budaiakat, hogy a komoly szándékú vevők előbb-utóbb máshol fognak nyaralóteleket vásárolni. Ezzel végül elérte célját, a helyszíni bejárást követően, 1838. február 23-án a város hozzájárult az értékesítéshez, és a javaslatot felterjesztették a Magyar Kamarához (ők örködték a város gazdálkodása és így az adózóképesség megtartása felett).

Miután a legfőbb hatóság az engedélyt 1840. február 5-én megadta, kezdődhetek az árverések. Sajnos, három év elteltével be kellett látni, hogy a terv teljes kudarcat vallott, mivel az idő alatt csupán egyetlen vevő jelentkezett. Széchenyi a Jelenkor hasábjain 1845. február 13-án megjelent cikkében hosszasan elmélkedett a kudarc lehetséges okairól: *„Hová megyen most a budapesti lakos nyáron, hogy egy kissé kiszellőztesse magát, kérdem? — A pesti síkra állítsa vagy szűk udvarába szorítsa kisdedeit, hogy portul ellepve, a lombtalan vidék tikkasztó légétől elaszva vagy szűk udvarfalai közé kalickázva, még a testi erő és egészség azon tulajdonátul is megfossa őket, mely legnagyobb kincs s mellyet ekkép legalább, ha egyebet nem, minden atya övéi számára legféltekenyebben megóni, megőrizni köteles? Vagy tán a budai hegyekbe vigye? Hiszen, fájdalom, azokat is szinte lombtalanú tette az annyiakban magamagát leginkább sújtó emberi kéz. A budai hegyek ellen mindenesetre az a kifogás, hogy olly igen nehéz, bizonytalan és aránylag olly drága az odajuthatás. Ez pedig főszempont.”*

A Kappel major környékén a várt felledülés helyett a csöndes hanyatlás vette kezdetét. 1854-ben kiadott városismertetőjében *Haeuffler* csak a majorságot említi, öt évvel később *Hunfalvy Pál* Budapest és környéke című munkájában elhagyott vendéglőről ír. Kappel, aki a negyvenes években az erős konkurencia miatt már csupán bizományosi, gyapjúfelvásárlói tevékenységet folytatott, 1855-ben elhunyt. Az egykori majorság egy ideig még a család kezén maradt, de a hetvenes évek térképein a változatlan alaprajzú épületegyüttest már új néven említik: *Looser* (sic!) nyaralója.

A fűszerkereskedő *Loser* fivérek, *János*, *Mátyás* és *Péter* jó érzékkel vágta bele 1864-ben a közeli örmezei völgyben a ke-

serűvíz kitermelésébe (ők forgalmazták a Rákóczy keserűvizet). A budapesti üzletet *János* vezette, a Triesztben lakó *Péter* segített a külföldi értékesítésben. A kamaraerdei nyaralót 1890-ben *Loser János* a fivérére, *Mátyásra* íratta, aki a kataszteri felmérések tanúsága szerint építkezésekbe kezdett, ekkor alakulhatott ki a nyaralótelep.

1907-ben *Loser Mátyás* és neje továbbadtak a volt majorságon, az új tulajdonosok *dr. Hajdú Marcell* ügyvéd és társai lettek, azaz a Bécsben élő báró *Korb Tivadar* nagybirtokos (aki rögtön továbbadta érdekeltségeit *dr. Löbl Simon*nak), *dr. Kormos Béla* minisztériumi segédfoglalmazó, *dr. Fischer Lajos* orvos és *Hortobágyi Antal* polgári iskolai igazgató. A befektetési céllal vásárolt területet már 1909 őszén megvételre ajánlották a fővárosnak, méltányos áron. A reménybeli vevő pedig a Kamaraerdőbe érkező – már csak faállománya miatt is értékes – területen szegényházat akart nyitni. A gyors üzletkötést meghíúsította, hogy a nyári lakásokat az 1910-es szezonra addigra már bérbe adták. A vételi megállapodás részletesen taglalta a budapesti és budaörsi részből álló, nagy kiterjedésű telep tereptárgyait (az épületektől a kerítésen át a kutakig), bár azok építési idejére a leírás nem tért ki, csak állapotukra. A budai térfélen található, U-alakba rendezett, három összekapcsolódó tagból álló épületegyüttesnek például a fedélszéke korhadtt, az iratok

megemlítik a régi cseréptetőt, a zsindelet is. A központi épületben volt az istálló, a szezonális bérlők számára a különálló házakban alakították ki háromszobás lakásokat konyhával, kamrával, előszobával, kényelmüket szolgálta a teniszpálya, a vendéglő és a bolt is.

A *Lóser*-féle nyaralótelepen 1913-ban nyitotta meg kapuit a szeretetotthon, ahol a „szegény aggokat” a Szent Vince apácák gondozták 15–20 ágyas szobákban. A gazdasági épületekben sertéshizlalda, tehénészet és kertészet működött, a főépület egyik szobáját kápolnává alakították át. A második világháború után az apácák helyére nővérek érkeztek, majd az ötvenes években a lakókat pártiskola szorította ki e falak közül. Napjainkban a volt majorság területén, a Kamaraerdei út 16. szám alatt, idősök otthona működik.

A kertben Széchenyi István szobra áll. Alkotója, a fiatalon elhunyt *Kugler Pál Ferenc* részt vett a Magyar Tudományos Akadémia pesti székháza elé tervezett Széchenyi- emlékszobor pályázaton, de nem került a díjazottak közé. Úgy hírlik, 1875-ben bekövetkezett halála után egyik rokona az alakot kifaragatta és a fővárosnak ajándékozta, ahol egy pinceraktárban porosodott ötven éven át, amikor is az otthon gondnoka rábukkant, s elhelyezte itt. Méltóbb helyre nem is kerülhetett volna a nyaralótelep ügyét támogató Széchenyi kőszobra. ●

fotó: Sebestyén László

Rákos mezsgyéje

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Rendes évi angyalföldi sétánkat a Rákos-patak mellett fogjuk végigandagolni. Rész szerint, mert tavasz van, s ilyenkor egy pestinek a zöldben a helye, rész szerint, mert különös zárvánnya ez a kerületnek, ahol vagy fél évszázada megállott az idő, s a házak, a fák, az emberek valahogy alkalmazkodtak is e megálláshoz, rész szerint, mert ezt a sétát, ilyen formában valószínűleg utoljára tehetjük meg. Nagyszabású felújítások, átalakítások kezdődnek ugyanis rövidesen, s ha hihetünk a terveknek (a terveknek, ugye, mindig hihetünk még), hamarosan senki

sem ismer majd a régi patakpartra. Persze, minthogy a megújulás ezúttal tényleg afféle nadrágszj-parcellák hosszán virágozik majd ki (de szépen mondtam, elsőre nem mindig sikerül így), előbb-utóbb a kerületnek ez a része is betagozódik azok közé, ahol a vadonatúj és a régi, a hipermodern és a tizenkilenc századi elemek egymásra feleselve élnek, létrehozva az egészen egyedi, izgalmas világot.

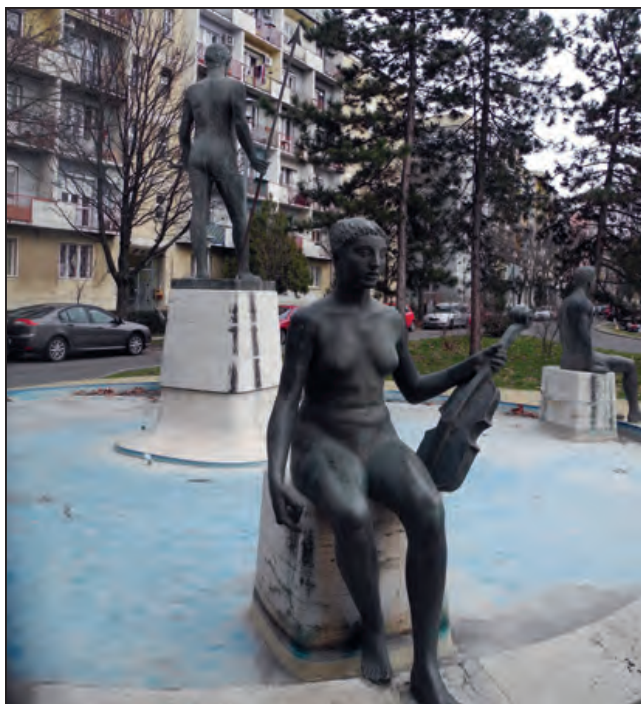
De, ahogy mondani szokták, hol vagyunk még ettől. Egyelőre kezdjük az origónál, a ponton, ahol a város egyik leghíresebb (de legalábbis a históriás könyvekben legtöb-

bet szereplő) folyóvíze Angyalföld felségterületére ér. Kevesen tudják, de mi közénk tartozunk, hogy Zugló és a tizenharmadik kerület határa nem a váci vasútvonal (pedig ez lenne a logikus), hanem a Tatai út. Az indokolatlan nevű utca egyik oldala még ide, másik oldala már oda tartozik. A Rákos-patak tehát éppen egy híd felénel teszi be a lábát Angyalföldre, egy híd alatt, egészen pontosan: egy közepesen rossz állapotban lévő kőhídról van szó, mely tekintélyes vastagságú korlátjával óvja a közlekedőt a vízbe zuhanástól. Terméskezőből látszik lenni, valamikor a komolyabb motorizáció kezdetén épülhetett, épp úgy, mint a testvérei: innen, sok száz méteren át minden keresztutca megkapta jutalmul ezt a hidat (nem konkrétan ezt, hanem csak a mását), az átkelésre tehát sarkonként könnyen nyílt mód. Más kérdés, hogy az egykori tereprendezés (akkor rendezték a patak medrét is végig, mely alul kőburkolatot is kapott) a hajdani állapotokat tükrözte. Amilyen széles volt az utca, olyan széles az éppen aktuális híd is. Ezen a mai közlekedésrendészet segíteni már nemigen tudott, a megoldást az jelenthette, hogy a szűkebb hidakat (és a beléjük torkolló szűkebb utcákat) egyirányúsították.

Álljunk meg hát egy pillanatra a Tatai úti hídon (tapadjunk a korlátoknak, ha javasolhatom, mert ezen a jellegzetes szökőúton, minden korlátozó tábla ellenére, úgy száguldanak az autók, ahogy a torkukon kifér), és nézzünk kényelmesen körül. Távol a budai hegyek elegáns vonulata (ezért is jó Angyalföldön lakni, az ember onnan öröktanorában gyönyörködhet, míg Budáról, ugye, jobbra csak Pestet látni), balkézre egy városzerte híres autójavító műhely, hátunk megett a MÁV mindig titokzatos épületeinek világa (irodák, műhelyek, munkásszállók – hova lett a Pufi nyúl kifőzde? –, és persze a BVSC sporttelepének fedett pályás részlege), jobbra emeletes egyenházak hosszú sora – ezek is vasúttörténeti múlttal szerénykedhetnek –, középen meg maga a folyócska, mely most alig félméternyi területet igényel ki a medrétől, mellette apró, füves térség, melyet, ha akarunk, nevezhetünk sétaútnak vagy futópályának, kedvünk szerint.

Ez a kétarcúság (tudniillik, hogy balra családi házas övezet, jobbra lakótelep övezi a vizet), végig megmarad majd utunk során, noha pontosabbak lennénk, ha azt mondanánk, itt földszintes, ott emeletes világ öleli körül a folyót, hiszen a Reitter Ferenc utcán túl már balkézről is bonyolultabb a

képlet, sport-és egyéb telepek követik egymást, hogy aztán, a Váci út közelében átadják a helyet egy-két kertes háznak megint. Jobbról pedig legalább három (de inkább négy) különböző időben épült és jellegzetesen eltérő lakóteleprészlettel találkozhatunk, mire utunk végére érünk. Akárhogy is, a Rákos-patak két világ határa ma is, és gyanítható, hogy ez még sokáig így marad.

Valaha – merengünk el még mindig a Tatai úti híd korlátja mellett – pecások hada lepte el a Rákos-patak partjait. Akkoriban tehát – vonjuk le a következtetést, mely korántsem biztos, hogy helytálló –, még volt hal a patakban. (Korábban meg, jóval korábban persze, még a névadások boldog korában, megannyi rák volt benne – már, ha hihetünk ennek a logikának. Igaz, akkor a Szilas patakban sok szilnek, a Latorcában meg latorcnak kellett volna lennie.) Mostanában halnak, horgásznak nyoma sincs, a teljes állatvilág, melyet sétánk során felfedezhetünk, mindössze néhány vadkacsából és egy macskából állott. A vadkacsák vidám vizisíversenyt rendeztek maguk között (komolyan, rövid nekirepülés után végigcsúsztak a víztükrön, aztán kezdték előlről), a macska pedig láthatóan kacsavacsorában gondolkodott, mindhiába. Induló merengésünkből egy óriásplakát riaszt föl, mely a jójó nélküli fogyást hirdeti: a részletekbe nem merültünk el.

A patak két oldalán a virtuális járda egyik felét lebetonozták, ezt hívjuk mostantól bicikliútnak, a másik felét meghagyták partnak. Ezt jobbra ugyanaz a fű borítja,

mint a meder oldalát, csak a sétálóknak, futóknak által kikoptatott ösvény földes: ideális terep a sportolásra. Vasárnap délelőtt van, enyhe koratavaszi napsütés, de sétálni még kabátos idő. Mindez azonban a futókat, gyaloglókat nem riasztja, lelkesen róják a köröket a patak mentén. S bár (rövid megfigyelésünk szerint) mindenkinek megvan a maga kedvenc partszakasza s persze távja is (az iramról nem is beszélve), megfigyelhető, hogy a többség jobb oldalon fut Zugló, s a balon a Duna irányába. (Mint ha a hetvenes évek miskolci korzóján lennénk, ahol az úri közönség a színház meg a villanyrendőr között sétálgatott minden vasárnap, odafelé az egyik, vissza a másik oldalra: a hajdani boltok előkelőségi foka szerint megkülönböztetve a kettőt, a Filléren és a Forinton.)

A Röppentyű utca után találkozunk az első táblával, mely a terület jövődől felújításáról értesíti a lakókat. Lesz még aztán a Béke út után is, merthogy ez a két partszakaszi ütem készül el nemsokára, van látványterv hozzá, játszótérrel, virágágyakkal, bicikli- és gördeszka-pályával, mindennel, mi szem-szájnak ingere. A helyiek is hozzászólhattak a projekthez, voltak lakossági fórumok és van e-mail-kapcsolat az illetékesekkel, sőt egy fél táblányi helyet is hagytak a helyszínen az alulról jövő kezdeményezéseknek. Aki hoz magával plajbászt, felírhatja például hogy (idézem) „*ezt a kis zöld területet nem lenne szabad ennyire szét-szabdalni!*”, meg „*a közösség nevében olyan parkot szeretnék kérni, ahol otthon érezhet-*

jük magunkat”, a konkrétumok szintjén pedig a közvilágítás javítása látszik a legfőbb igénynek lenni. Igaz, ami igaz, sötétedés után ma még nem ez a legbiztonságosabb része a városnak.

Itt, a Béke út után enyhe ívet ír le a patak, s az út – nem meglepő – szolgálai követi a medret. Balra a Vasas sportpálya oldalirányú nyúlványai, jobbra a Fiastyúk utcai telep jellegzetes házai következnek, közöttük Pest egyik legbájosabb szoborkompozíciója, a Vedres Márk alkotta Béke kútja (mostanában az ifjúság kútjának hívják), négy, jellegzetes szabadidős tevékenységet folytató mellékalakkal: az egyik zenél, a másik olvas, a harmadik labdázik, a negyedik pedig vagy pingpongozik vagy téisztát szagat: akárhogy is van, jókedvre deríti a járóelölt. Amennyire látom, szépen bának vele a felújítók is, díszre marad majd a megújított környéknek.

A Váci út közeledtén jobbra már elegáns, új irodaházakat látunk – de balra még ott a régi Angyalföld, elhagyott üzemcsarnokok, rejtélyes pavilonok között járunk, van lövészklub és teniszpálya, kutyaftuttató és frissen ültetett juharsor, szemben pedig egy égre törő gyárkémény, melyből már régen nem hömpölyög a füst.

A patak a Váci út alatt folytatja útját a Duna felé – az már ott a Vízafogó, arra nem követjük tovább választott témánkat. Búcsúzásakor még felfedezzük, hogy a híd alatti meder gyalogosan is járható – épp egy piknikező társaság baktat odalent. Kívánjunk szép napot nekik! ●

TERESEDÉS

Mindennek van határa

Csontó Sándor

Egy szépnek távolról sem mondható tavaszi napon arra ébredt a Gutenberg tér, hogy megszűnt köztérnek lenni. Minden előzetes bejelentés, figyelmeztetés, szavazás és nemzeti konzultáció nélkül. Ezt senki nem mondta neki, nem is súghattak előre még a jóakarói sem. Csak úgy megjelent a direktíva a közlönyben, jogorvoslatnak helye tehát nincs.

Mindennapos használói, lakói a „nyóckerben” sem sejtettek semmit. Annyit se mondhattak, hogy renonc vagy időpecsét. Azt hitték, ez még az ő terük, mert látszólag semmi nem változott. Kicsit irigykedve gondoltak a kispesti testvérré – a tágas, kertvárosi piacolgatásra – aki köszöni szépen, neki jól megy sora. Pedig ők becsszóra betartották a közterület életvitelszerű használatára vonatkozó törvény minden paragrafusát. Az apró betűsöket is. Szabálysértés részükről nem történt. Néhányan bizonyára dörmögtek magukban, szűrték a szót a négy fal között, hogy hát azért mindennek van határa.

Az ő terüknek is. Ami a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető annak. Merthogy kicsi, és nem üti meg az alapvető kritériumot. Vagy fogalmazhatunk pongyolán úgy is, hogy már át sem lépik az emberek az ingerküszöböt. Vajon akkor mi veri ki a biztosítékot? Nem elég, hogy apró – ez önmagában nem volna probléma –, de ráadásul talpalatnyi zöld felület sincs rajta. Egyébként nemrégiben újították meg. Embermagasságú, fekete vaskordon mögött egy Pasa parki nappalinál alig nagyobb játszótér néhány paddal és játékszerrel, ami teljesen kitölti az utcák által közrefogott há-

romszöveget. Közepén *dr. Fodor József*nek, a magyar közegészségügy megalapítójának *iff. Vastagh György* által 1909-ben készített bronz és mészkő emlékműve áll. Láthatóan nem érzi jól magát ilyen keretek között. De hogyan érezné magát ma valamelyik egészségügyi intézményünkben? A kérdés persze szimplán költői. Akik nap, mint nap idejárnak, bizonyára megszokták, sőt örülnek is, miközben az egész abszurd. Ez tűnik normálisnak, holott cseppet sem az. Zárt osztály a Gutenberg-galaxisban. Belül kis „ketrecharcosok” pörögnek, kívül részeges karatemesterek alternatív talaj-

Sebestyén László camera obscura felvétele

gyakorlatokkal tarkított napi penzumukat végzik. Talán ezért a magas kerítés? A környéken ottjártunkkor éppen lomtalanítás zajlott. Az egyik épületből annyi sített és szemetet hordtak ki az utcára, hogy félfő volt, valamelyik irányba megdőlhét a ház. Nyomdafestéket nem tűrő szóbuborékok színesítették a hatalmas kupac felett szálló port. A basszus szólamokat tarka szoknyás asszonykórus visszhangzotta. Pont itt. – „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” – kérdezte anno valóban a költő. Ment hát – mindennek dacára –, mert hajlik a szóra a magyar. Olyannyira hajlik, mint a zsidóság legrégebbi, 1877 óta ehelyütt működő rabbiszemináriumának hallgatói a tóra fölé. Ritkaságokkal teli könyvtárának kulcsát *Eichmann* vágta zsebre. Őt nem a nyomtatott betű szeretete vezette. Annál inkább a hatezer tagot számláló Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyező Egyletének vezetőségét, amikor határozta meg a méltó székházuk felépítéséről 1905-ben.

Nagy foltokban vedlik most a vakolat, *Vágó* László és *Vágó* József műépítészek szecessziós Gutenberg-otthonának faláról.

Így is benne van a legszebb pesti tizenkettesben. (Izgalmas történetét a ház honlapján olvashatják, mert van neki.) Számolgattam rajta a sárga-zöld majolika csempéket, mint az iskolai takarékbélyegeimet 75-ben, kiteлик-e már a bicikli? Hát nem, görkorsolya lett belőle. Nyomdaipari gépmestertanonként annak idején sokat jártam az épületben. Tényleg nagyon szép, lakni volna jó. Mint ügyeletes versmondó lány – állami megemlékezéseken, nyomdász összejöveteleken – többször szavaltam a színpadán. 1983-ban *Juhász* Gyula Május ünnepe c. versébe majdnem belebuktam, de néhány másodpernyi tétovázás után az elfeledett versszak helyett az elsőt mondtam el újra. A heti munkától ölmos fáradtságú és unatkozó tömegtől mégis vastapsot kaptam. Csak legyen vége és mehessenek a büfébe.

– Mindennek van határa! – Ezt már a nyomdavezetőm üvöltötte pár héttel később – aki párttitkárként is funkcionált a vállalatnál –, amikor felhívott az irodájába. – Megígérhetem magának, hogyha tovább folytatja a hülyeségeit kirúgatom, és az életben nem lesz nyomdász. És ne tegyen úgy, mintha semmiről nem tudna.

Mert mi mindenről tudunk. – Hát, itt nem az eltévesztett verssorokról van szó. – gondoltam és megremegett a térdem. Nem hittem volna, hogy ennyire elképesztően jól működik a kádári besúgó szervezet. Ezek tudták, hogy baráti társaságunk egy volt Petőfi körös férfi vezetésével „rendszerelens” szórólapokat osztogatott március 15-én. Tudták, hogy nyomdásznak akartak beszervezni. És tudták, hogy *Hamvast*, *Márait*, a párizsi Magyar Füzeteket, 56-os visszaemlékezéseket, szamizdatkönyveket olvastunk. Az elhallgatott, a tiltott, és az üldözött irodalmat. Könyveket, telis-tele betűkkel. Amilyeneket már Gutenberg is nyomtatott. De ettől fogva még biztosabb voltam benne, hogy véget kell vetni ennek a romlott, gonosz és életveszélyes politikának, mert már mindenek elérték a határát. A csillagok égnek is. Ma sem gondolom másként.

/Üres a tér a képen, egy teremtetett lelket sem látni. Egyszerűen nincs rajta ember. Nincs szomorúbb és fenyegetőbb látvány egy lakosaitól megfosztott, elhagyott városnál./ ●

DÉLUTÁN

Híd – bridge

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

Kedves, kedves megjelentek, hogy mi is aktívan segítsük ez évi boldogulásukat, megnyitom soron következő angolnyelv-tanfolyamunkat. Kerületi lakosként önök harminckét óra ingyenes oktatásban részesülnek, a kurzus végén az eredményesen teljesítők emléklapot kapnak. Feltétel: az órák háromnegyed részén jelen kell lenni! – taps, éljenzés, tanulás indul. A szomszéd teremben a könnyebb megoldást preferálók – ász, király, dáma, bubi – is a szavakkal küzdenek; dummy whist melegen ajánlott. Az meg micsoda, csókolom a kisztihandját?

Ja, vagyis yes... – első lecke, első mondat, a korábbi rossz reflexeket és a múltból származó vagy nem oda illő nyelvi fordulatokat szíveskedjünk mellőzni. Maroknyi csapat elszánt tagjai néznek szembe a segédigék népes csoportjával, kik életük nagyobbik részében szünet nélkül hallgatták a megváltó leckét: Tanulj fiam... Munkanélküli, pályakezdő, hazatelepült, elmenni vágyó, örök újrakezdő itt megtalálja számítását, egy órácska portyázás idegen földön – mi lenne, ha... Mi lenne, ha végre folyékonyan beszélne angolul? – nézőpont kérdése, Mary Molnár (ejtsd: miller) közbevág: vagy madzsarul... – Az bizony csodás volna, sőt: very wonderful...

– pillanatnyi csend: *veri nélkül, please... – Sokat sejtetően összenéznek a tagok, Tomi szorosabbra húzza derekán a mackónadrág madzagját, és belevág: ez jó hely, nem úgy, mint a pénzes nyelvtanfolyamok, ahol lealázzák az embert a rossz ragozásért.*

A megértés azonban nem mentesít a szódolgozat alól. Ismerős érzés tör elő a múltból, gömnyedés a szűzlap fölött, sor- és sorsdöntő fejtörés következik tizenöt percen át. *Ugyan már... hamar vissza lehet szokni... – csakhogy minduntalan előre tülekednek a hétköznapi gondolatok; a to be or not to be... problémakör kiüti a négyes olvasmányból ismert Mr. Smith és családja kertgondozási szokásairól szóló passzust.*

Ábrándozva üldögélnek a felnőtt- nebulók, bámulnak kifelé a cseresznyevirágos tavaszba. *Sebaj, ennyivel is beljebb vagyunk... – a hátsó sor lelkesedéssel mesél a hétvégi telekélményekről: Ágika úgy metszi a fákat, mint egy felnőtt... – Ferenc büszkén kihúzza magát, de a mondatfordításból is; ugyan ki ismerne már a csoportból efféle speciális szavakat, végül tanári vezénylettel visszatérnek Smith- ékhez.*

A téma azonban nem hagyja nyugodni a társaságot. *A The man who planted trees... – című olvasmány lázba hozza a lakosságot, a fiatalabb korosztály azonban a nyelvkönyvek elavult tematikája elleni tiltakozásként az utcára vonulást fontolgatja.*

Strike, strike... – próbálkoznak forrófejű ifjak; *translate, translate...* – nyugtatnak higgadtfejű aggak. Nagyjából e két szélsőséges korosztálynak jut ideje a hétköznap délutánokat nyelvtanulással tölteni. *Szóval aggok lennének...* – a középső padsor szóvivője a szünetre időzíti bemutatkozását a szomszédos talponállóban. *Tudom, ciki a cigi, le kellene szokni, de mellé csakis kóla, ígérem, sőt: I promise...* – és összekacsint a fiatalsággal, akik a továbbiakban atyai meghívásra számítanak. De addig még sok a dolog, a jelenlévőknek meg kell hallgatniuk felvételtől Susie problémáit (az ötös lecke hanganyaga), aki az álmok és a valóság határait feszegeti, majd oxfordi angolsággal buzdítja a népet: *be yourself!*

Oké... – Irma néni és Pali bácsi pillanat alatt magukévá teszik a gondolatot, már épp a csizmát húznák lefelé, hogy amúgy westernesre véve a figurát, a pad tetején kényelemben helyezték a csülküket, amikor kicsengetnek. Már nem jut idő annak taglalására, hogy milyen is az a *you*, aki legyen *self*, a diskurzus a folyosón folytatódik; Yvett és Norbi végre összebújhatnak a nyelvvizsga-követelmények tartalmú körlevél fölött. A második óra is hamar elszáll, mint a... mint a... *bird... the early bird catches the worm...* – Lulu a fukszaihoz kap, Edu a bukszájához, tanár úr pedig továbbra is minden pillanatot megragad a csiszolatlan gyémántok fényesítésére.

A szertelen hátsó sor viszont minduntalan az üvegajtón túlra tekintget, ahonnan speciális vezényszavak szűrődnek át: *Open lead... play one... premium points... trick points... follow suit... east-west... yes/no trump...* – megindul a találgatás: *Tán egy párhuzamos csoport tartana órát? Esetleg politikai gyűlést?* – de nemigen jut idő találgatásra, mert Smithék éppen új házba költöznek, s további belelátást engedélyezve életükbe, a hitelfelvétel körülményeit kívánják megosztani a nagyérdemű tanulóközösséggel (hatos olvasmány). *Ejnye, hát agent férközött közénk?* – tekintget hátra támogatók után kutatva az örökké kételkedő középső sor, de a tanár úr fejlett diplomáciai érzékkel nem enged teret konspirációnak, és kikezdetetlen magyarázattal lehűti a kedélyeket: *ez egy tíz évvel ezelőtt íródott tankönyv, muszáj valamiből tanítani...* – Egy emberként felsőhajt a banda, ennél rosszabb már csak a beszerveződsi lett volna, majd az egyéni élmények következnek; kulcsszavak: *kisebb, olcsóbb, lejjebb, távolabb* – már ami a saját lakhatási körülményeket illeti.

A külső hangok azonban nem tágitanak, újból és újból beférkőznek a gondolatok közé, ezúttal közérthetőbb nyelven: *indító kijátszás... színre színt... kontra... mecszpont... passz...* – a nyelvtanulók ismét fellélegeznek, és a megfejtés új irányt vesz. Ágika és Ferenc szemébe különös fény köl-

tözik: megismerkedésük egy kártyaklubban történt, annak idején játékpартnerei voltak egymásnak, ami rövidesen szerelembe fordult. Velük már alig lehet bírni, minduntalan ez irányba fonják a társalgás fonálát, amihez csatlakoznak a többiek: *tanár úrnak van-e családja, és how many?* – a választ kimunkált nyelvtanisággal öröli évek óta, a lényeg mindenki számára érthető: négy gyerek, három válás, két infarktus és egy blöff. Csenedesednek a kedélyek, az első padsor megértőn bólogat, amikor pattogós koppantással nyílik az ajtó: *az egyik kanadai bridsz-játékosunknak nyelvi segítségre lenne szüksége, mi csak angolul... mondjuk úgy, beszélgetünk...*

Szóval bridge... – a tanfolyamosok együttérzésükről biztosítják a jövővényt, végül egyhangú szavazással a tanár urat jelölik segítségnyújtónak, aki ruganyos léptekkel átsiklik a másik világba: *no problem...* A teremben zöld posztóval bevont, négyyszögletes asztaloknál ülnek a játékosok, nyakkendő, kosztümös társaság, futólag felpillantanak a lapjaikból, majd ismerős-ismeretlen szavakkal bemondják a magukét: *old trick* (hatnál több ütés), amelynek elviseléséhez *dummy whist*, vagyis színlelt nyugalom szükséges. A tanár úr buzgón fordítaná ezt is, de megjelenik a kanadai, elegáns, galambszürke úr, mint ha csak a hetes olvasmányból lépett volna elő: *What's the problem?* – pár mondat után tisztázódik a helyzet (pénzváltási félreértés), végül kölcsönösen megegyeznek a veri nájsz kantriban, és mindenki mehet vissza az övéihez. Kifelé menet a tanár úr végigtekint a kedélyes társaságon, a bal négyes asztalnál Mr. Smithéket véli felfedezni, futólag odaint nekik, és ők széles mosollyal viszonzozzák a gesztust.

A nyelvcsoport tagjai közben szünetet rendeltek maguknak, és a folyosóról leskelődnek a kártyaterembe. *Máris hasznosíthatnánk a nyelvtanulást... vajon mennyit lehet havonta összeszedni vele?* – A tanár úr biztosítja a kérdőket, hogy pénzt nem látott forogni a kártyabarlangban tett kirándulás alatt, sőt friss értesüléseit is megosztja velük: *a játékosok sem tudják, nyertek-e... a játékmester összesíti az eredményeket, és este az Interneten lehet értesülni róla, ki milyen helyezést ért el aznap... a dicsőség a lényeg...* – A hír hallatán szontyolodás lesz úrrá a tanulókon, egyesek hidat vélték épülni a boldogulatlanóság és a boldogulás között. Végül rendeződnek a sorok, a röpdolgozat ilyenformán a következő órára csúszott át; Tomi helye azonban üres maradt. ●

FÉNYYIRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Divat volt valaha a képes újságoknál, hogy poszterminőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábön álló fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klősz”-kamerájával a pazar pesti és budaipaloták udvarait örökítette meg.

VII., Damjanich utca 23. – Nefelejcs utca 64. *Paulheim József* építész (1848–1921) feleségével, *Kurzreiter Franciskával* 1895. június 18-án vásárolta meg a Városliget közelében fekvő ingatlant. Négy hónappal később már építkeztek is a tekintélyes méretű saroktelken. A terveket az építető és sógora, a kivitelező *Hudetz János* (1854–1930) építőmester látta el kézjeggyével. A háromemeletes bérház egyaránt igazodik nem túl távoli Andrassy út reprezentatív megjelenésű épületeihez és az Erzsébetváros bérházaihoz. A Damjanich utcai bejáratból háromkarú főlépcső vezet az olasz reneszánsz hangulatot árasztó mívés loggiába, míg az udvar másik három oldala a pesti bérházak megszokott gangos elrendezését mutatja.

A nagy ízléssel formált külső és belső homlokzatok *Paulheim* arányérzékét dicsérik. A téglány alakú udvar tágas és napos, középütt növények tanyáznak, egy fa madáretetővel. Megmaradt a kút is, pedig a három-négy szoba, hálófülkés, cselédszobás utcai lakások komfortjához hozzátartozott a fürdőszoba is. A harmonikus összképet csak a lakók kényelmét szolgáló, az egykori cselédlépcső elé állított liftakna töri meg. 1933-ban belső átalakításokat végeztek a *Paulheim* örökösök birtokában lévő épületben. A beadványi terveket a következő generáció, *Hudetz Béla* (1897–1949) építőmester készítette. *Paulheim József* nevét, emlékéét tér és szobor is őrzi a XVI. kerületben: „*Paulheim József* építész és mecénás *Mátyásföld* építészeti arculatának kialakítója.” (H. V.) ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Kaland a Green taxival

Nem sikerült jól az első elektromostaxi-utazásom. Másfél órával hamarabb megrendeltem, hogy a reptérre megyek. 10-kor sehol sem volt a jármű, 3 perc múlva én telefonáltam. Megnézik, visszaszólnak... Kiderült, „leállt a kocsi”, „a sofőr nem tudott kommunikálni” (???). Küldtek egy hagyományos, cigifüstös kocsit, egy sértődött sofőrrel. Azt hiszem várok, amíg jobban kiforr a technológia.

Hogy miért nem az Uber-t használom, amiről ódákat zengtem e hasábokon néhány hónapja? Hát mert kétszer lemondtam, és le tiltott a rendszer. Vagy csak az új kártyám miatt kellett volna újra regisztrálnom? Már nem tudom. Az új repülőtéri kisbuszról azt olvastam a Facebookon, hogy a díjszabását nem lehet érthetően kiolvasni a honlapról. Egyébként se szeretem, ha más utasokra kell várnom.

Leginkább a tömegközlekedést szeretem. A FUTÁR program a telefonomon pontosan megmutatja, hol jár a buszom vagy a villamosom. Mindig megnézem – ez sokkal komfortosabbá teszi az utazást. Be lehet ugrani egy újságoshoz, meg lehet inni egy kávét a sarkon, mégse kési le az ember a következőt. Talán mindenki tudja, de szögezzük le, a FUTÁR és a BKV menetrendi okostelefon alkalmazás között az a különbség, hogy az utóbbi azt mutatja, hogy mikor KELLENE hogy jöjjön a következő, az előbbi viszont azt, hogy valójában mikor jön. De a BKV (pontos nevén BpMenetrend) alkalmazás is sokat fejlődött. Minden héten frissül, néha annál is gyakrabban. Azaz minden huzamosabb elterelés benne van. Ha kis csomagom van, gond nélkül bejövök a 200-as autóbusszal és a rozzant 3-as metróval. Ez jót tesz a pénztárcámnak (plusz), viszont azonnal nagy dózsist kapok a rozzant metrókocsik boldogtalan népéből (mínusz).

Amsterdamban jártam, megosztott autót láttam

Március közepén Amsterdamban jártam, barátaimnál szálltam meg. Gyermektelen, hatvanas éveik elején járó

értelmiségi házaspár, akik megnézik, mire költenek. Nincs sok pénzük, de igyekeznek értelmesen élni. Skoda Fabia autójuk van, most más színű, mint legutóbb. Elmondták, hogy amikor le kellett cserélni a régit, egy ideig próbát tettek a közösségi autóbérléssel.

Meg is mutatták a ház előtt parkoló kis, piros Volkswagen Polo autót, a feltűnő greenwheels felirattal. A csinos és érthető honlap (www.greenwheels.com) mindent pofonegyszerűen megmagyaráz. Az alapüzenet az, hogy aki 10.000 kilométernél kevesebbet autózik, annak kevesebb pénzbe kerül ezeket a bérautókat használni. Háromféle tagság van: havi 5, 15 vagy 25 euró: havi egy, max. 3 vagy korlátlan számú igénybe vételhez. Ehhez van még óránkénti és kilométerenkénti díj, de az utóbbiban a benzin is benne van. Van kis- és nagyautó, van éjszakai bérlet, ami sokkal olcsóbb.

És itt van még a fix, más által el nem foglalható parkolóhely. Vagyis nem csak a kiadás kevesebb, de nincs szervíz, nincs benzinkút, nincs autólecserelés, átíratás, parkolóhely-keresés, stb. Persze ez bizonyos fokú tervezést igényel, ha hirtelen akarunk kirándulni menni, nem biztos hogy lesz szabad kocsi. Ezért az élelmesebbek rengeteget foglalnak, és – mert nem büntetik – inkább lemondják. Bírja a rendszer. Miért vettetek akkor mégis új Skodát? – kérdeztem Carel barátomat. „Mert mégis jobban szeretem, ha enyém a kocsi... Egész életemben volt... És egyre kényelmesebb leszek, néha már a villamosmegállóig is lusta vagyok elmenni. Rendszeresen szígyelltem magam, amikor villamos helyett autót béreltem, néha még olyankor is, amikor moziba mentünk. A protestáns neveltetésem ellentétbe került a kényelem-szeretettel. Ezt muszáj volt feloldanom.” Vagyis ez a fajta autóbérlés olyanoknak való, akik szeretnek tömegközlekedéssel járni, szeretnek gyalogolni, mert tudják, hogy ez is a testedzés egy formája, és hosszú távon ez megtérül, mert egészségesebb öregemberek lesznek. Számos holland és német nagy- és kisvárosban működik már a rendszer. De jó lenne, ha Magyarországra is eljönne...

számos holland és német nagy- és kisvárosban működik már a rendszer. De jó lenne, ha Magyarországra is eljönne...

De jó lenne, ha Magyarországra is eljönne...

A Greenwheels honlapja mindig pontosan megmutatja, hogy a közelünkben hol van szabad autó

Mit gondoljunk a József nádor téri mélygarázsról?

Március elején több ezer ember osztotta meg a letarolt József nádor tér fényképét a Facebookon. Simplicissimus azt szokta mondani, hogy ő egy „indirekt zöld”, vagyis nem zsigerből háborodik fel. Igyekszik mindig a dolgok mögé nézni: ha van engedély, ha a fákat ugyanott (esetleg máshol) pótolják, akkor el tud fogadni változást, még ha az újraültetés csak évek múlva következik is be. A normális, európai hozzáállás az lehetett volna, hogy közhírré teszik: mélygarázs épül, ismertetik az érveket és a terveket, nem csak a lakókkal, hanem a szélesebb nagyközönséggel. Aztán körülkerítik az egészet (à la Kossuth tér), a ponyvákra be-

mutatják az újjáépített teret, a kivágott és pótoltt fák fajtáját, az építés módszerét... Biztos így is lett volna tiltakozás, de a mostaninak töredéke.

Mindezt azonban meg kell előznie a dolgok mélyére ásás, hiszen először azt a kérdést kell szemügyre venni, vajon szükség van-e a közeljövőben és hosszabb távon itt ilyen nagy parkolóra? *Simplicissimus* mint általában ilyenkor, *Vitézy Dávid* Facebook bejegyzését visszahangozta: „1. Mi szükség van egy óriási, 525 férőhelyes mélygarázsra a belváros legszűkebb, közúton alig megközelíthető pontján, a József nádor téren?

2. Ha egy ilyen mélygarázs plusz parkoló-kapacitást hoz létre, akkor valójában vonzza a forgalmat a belvárosba, nagyobb dugót, nagyobb környezetszennyezést okoz. Régóta ismert és alkalmazott elv (lásd pl.: Szabadság tér, Kossuth Lajos tér), hogy ha már belvárosi mélygarázs épül, akkor ugyanannyi vagy több parkolóhely szűnjön meg a felszínen – hogy érvényesül ez itt? Hogy lehet, hogy még a József nádor téren is megmaradna (!) a felszíni parkolás a beruházó cég fenti nyilatkozata szerint? (A József nádor tér környékén nagyrészt forgalomcsillapított közterületek, gyalogoszóna van – 500 férőhely a felszínen szinte meg sem szüntethető. Ez önmagában is mutatja, mekkora plusz autóforgalmat hoz ide egy ekkora mélygarázs.)

3. Ha egy 500+ férőhelyes mélygarázs reggel megtelik, az egy fél lánchídnyi forgalmat jelent a reggeli csúcsórában. A 2x1 sávós József Attila utca, mint a tér egyetlen érdemi megközelítési útvonal, elbírja-e ezt a plusz forgalmat? (Segítsek: nem, vagyis csak még nagyobb dugók árán.) Milyen hatással lesz ez az amúgy is túlterhelt Bajcsy/Andrássy csomópontra vagy a Lánchídra?

4. Hogy lehet, hogy egy közterületen ilyen volumenű beruházás elindul úgy, hogy egyetlen terv sem ismert és, a beruházót idézve: »a térfelület átalakítási tervének véglegesítése még zajlik«?

Hát ez ellen nincs értelme érvelni. Ez nem gyógyhatású varázssital a főváros közlekedési problémáira. Biztosan ízleni fog a beruházónak, de a polgárok többségének aligha.

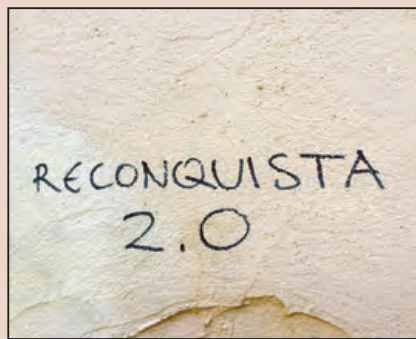
Egy fontos mondat Rakovszky Iván 1930-ban írt előszavából

„A városfejlesztési feladatoknak két nagy ellenségük van: a még korán és a már későn” – írta a Közmunkatanács alelnöke a *Hogyan épült Budapest?* című kötet előszavában.

Ez onnét jutott eszembe, hogy ezúttal *Vitézy* sem hozza be a hosszabb távú trendeket, az önjáró autók húszas évek eleji várható elterjedését – ami nyilván lejjebb nyomja majd az autók számát, különösen a fiatalabbaknál, akik többnyire az új városi életstílusok szószólói. Különösen kevesebb lesz az autóval munkába járók létszáma. A minap szívgótt ki, hogy az Uber százezer önjáró autóra adott megrendelést a Mercedes-nek, és az 2022-re vállalja a szállítást. Ha ezt is tekintetbe vesszük, akkor aztán újabb érv hozható fel a József nádor téri garázs építése ellen... Húsz éve indokolt lett volna (ismert az érv: Bécsben sokkal több a belvárosi parkolóhely, mint minálunk!). De most már túl késő. Ilyen messzire jutottunk a fáktól – jajkiáltások és anyázás nélkül.

Vannak olyan városi mélygarázs-igények, amelyek szerény nézeteim szerint továbbra is indokoltak. Ilyen például a Nagymező alá tervezett, majd elvetett parkoló, amelyet nappal az ügyes-bajos dolgokat intézők, este tipikusan a Pest környékéről színházba járók használnának – azaz mindennap más.

Hipotézis következik. Olyan belvárosi mélygarázsokat – a mellékhatások miatt – nem érdemes építeni, amelyek a rutinszerű munkába járókat szolgálják ki. Amelyek azonban a rendkívüli esetekre valók, azok építése továbbra is megfontolandó lehet. Talán ez volna a vezérelv?

Reconquista 2.0

Örök szórakozásom a graffitik böngészése. Sokat, sokfélét látok. A graffiti populáris műfaj, vagy nagyon érthetőnek kell lennie, vagy csak jelszerűen gyönyörködtetőnek. Amit februárban láttam a Rókus kápolna falán, az a kettő között helyezkedik el. Könnyen kiolvasható, de az utca emberének nem könnyen érthető, leginkább csak törté-

nész végzettségű személyek értik meg, vagy a spanyol történelemben járatos „érettségizett művezetők”.

A meglepően részletes magyar Wikipédia szócikk így határozza meg a fogalmat: *A reconquista* (spanyol, ejtsd: [rekonkiszta]; a.m. „visszahódítás”) vagy magyarul meghonosodott nevén rekonkvizta az a folyamat, amely során az Ibériai-félsziget felszabadult a VIII. század óta fennálló muszlim megszállás alól. Egy hosszú, több évszázados harcokkal teli időszakról van szó, amely során új királyságok jöttek létre a területen (például Portugália ekkor alakult meg).

A folyamat Amerika felfedezésének évében, 1492-ben ért véget, amikor is elesett Granada, a „mórok” utolsó hadállása. Ez a graffiti nyilván arra céloz, hogy ma „újra ki kell szorítani az arabokat” Európából. Alighanem külföldi írta fel a falra. Egy rejtélyes agitátor, aki telehinti kézjegyeivel Európát...

A Bazilika posta mennybemenés-tése

Simplicissimus jó pár évvel ezelőtt írt egy gúnyos glosszát a Bazilika melletti nagy posta (valaha Krauth nagykávéház) lehetetlen működéséről. A koszos függönyök mögül kikandikáló postásnénikről, akik éppen akkor mennek el ebédszünetre, amikor a legnagyobb a tömeg, és egyáltalán – miért nem számhúzással kezdődik a kiszolgálás, hogy ne érezze kivétel nélkül mindenki, hogy „rossz sorba állt”?

Tíz évvel később nem lehet ráismerni ugyanarra a postaüzemre. Világos, derűs tér, van postabolt, sok-sok pult (az örökké szurtos üvegablakokat elbontották.) És van egy hölgy, aki segít, ha nem tudunk megfelelő rovatot találni a számkiaadó gépben.

Elvben jól tudom, hogy postán, közintézményben nem szabad telefonálni, nem is szoktam. Most azonban egy sürgős ügyben hívtak, épp mikor sorra kerültem. Felvettem, igyekeztem röviden elintézni. Régebben odarontott volna hozzám egy kigyúrt biztonsági őr. Most nem mutatkozott. Ám amikor kifelé mentem, odalépett hozzám az útbaigazító hölgy, és kedvesen azt mondta: „Tudja, uram, ugye, hogy itt nem szabad telefonálni? Legközelebb ne csináljon ilyet.”

Hebegtem valamit, hogy bocsánat, igen. Még mondja valaki, hogy semmiben sem fejlődik Budapest! ●

RAK-PART

Fókuszban a belvárosi Duna

Somogyi Krisztina

foto: Sebestyén László

A városok jellemzően víz és hegy közelségében, utak csomópontjainál alakultak ki. Budapest életében is meghatározó szerep jut a Dunának, amely tekintélyes folyamként volt határ és védelmi vonal, kereskedelmi útvonal és éltető-pusztító erő. Víz és város viszonya mindig is a városfejlesztési stratégiák egyik fő fókusza. A Duna és partja az Európa Kulturális Fővárosa vagy a Budapest Szíve pályázatok kulcseleme volt. Az EASA 2006-os, köz:hely című nyári programjának helyszíneként négyszáz hallgató bevonásával gondolkodtak a víznek hátat fordító város problémáján. *Janesch Péter* Partaszállás elképzelése, avagy a legújabb építészgeneráció VaLyó (Város és Folyó egyesület) beavatkozásai a kapcsolatterésés fontosságára hívják fel a figyelmet.

A Március 15. tér és a Parlament látogatóközpontjának kialakítása kapcsán is érzékelhető a nyitás a víz irányába, a vizes VB fő helyszíne is a Duna-part lesz. 2015 végén lezajlott egy nyílt építészeti pályázat, amely a pesti belvárosi Duna-szakasz újragondolását tűzte ki céljának. A RAK-PART nyílt építészeti tervpályázat első üteméről *Dévényi Tamás* Ybl-díjas építész, zsűritagot kérdeztük.

– Budapest és a folyó kapcsolata sokáig természetesen alakult. Mikortól érzékelhető a viszony megváltozása?

– Ameddig a vízén valódi kereskedelmi élet folyt, amíg a pesti oldal valódi rakpart volt, szervesnek mondható a kapcsolat. Az hozott lényegi változást, amikor az ipart ki kellett vinni a belvárosból. Mi

legyen ott helyette? Az első jelentkező a gépkocsiforgalom volt, azonnal át is vette a terepet a harmincas évektől. Mára általánosan rögzült állapot, hogy az autó fontosabb, mint a gyalogos. A várost ma egy széles út választja el a folyótól.

– A Reitter-féle rakpart tetején fut a pesti oldalon a 2-es villamos. Ez is probléma?

– Bár a villamos látszólag tovább erősíti a távolodást, hiszen megjelent egy párhuzamos kötőpályás rendszer is, de a gyönyörű rakparti támfalrendszer ezt a kérdést pompásan megoldotta. A 2-es joggal került be a világ legszebb vonalai közé. Fontos kérdés volt a RAK-PART pályázat előkészítése során a villamos útvonal átépítésének lehetősége. Az eredeti kiírás-

A nyertes pályamű a Korzó Tervezési Stúdió kft. munkája. Látvány: Éltető Zsófia

ban – a Tervtanács is vizsgálta – még a teljes rakpart, a világörökségi terület átépítése szerepelt, hogy Combinók végig tudjanak menni rajta. Építésként mi ezt nem támogattuk, kérésünkre *Szeneczey Balázs* főpolgármester-helyettes felkérte a BKK-t, hogy vizsgálják meg, valóban szükséges-e egy ekkora beavatkozás. Örömeinkre sikerült máshogy, kisebb magasságú villamosokkal megoldani a helyzetet. Nem lesz átépítés.

– *A középületek elhelyezéséből látható, hogy a Dunára sokáig mint főut-cára gondoltak. A hatvanas-hetvenes években a pesti oldalon a szállodák*

telepítéséből az olvasható ki, hogy olyan exkluzív hely volt ez, ahonnan nézhetővé váltak a budai hegyek, a vár, a Citadella. Ma milyen szerepet szánunk a Duna-partoknak?

– A városnak nincsen igazi gyakorlata a vízhasználatban. Voltak érdekes kísérletek, így homokos plázsok épültek, alkalmi eseményeket szerveztek (kiállítás, strand, szauna), amelyek megpróbálták felnyitni a szemeket arra, hogy itt van a lehetőség előttünk. A RAK-PART pályázat is azt erősíti meg bennem, hogy még mindig nincsen világos képünk arról, hogy a víz mire lenne alkalmas. Ma a rakpart autóterhelése hatalmas, közben a

A nyertes terv alkalmazkodik a város adottságaihoz

keresztirányú gyalogosforgalom is nőni akar. Korábban csak egy-két hajóállomás volt, de a víz sokak számára vált kívánatosá. Megjelentek a nagy üdülőhajók, amik pontoszerűen, de egyre nagyobb hosszon okoznak komoly és folyamatos gyalogos terhelést. A Dunára települt szórakozóhelyek száma nőtt, egyre több helyen kell keresztüljárni az úttesten.

– *Melyek voltak a RAK-PART pályázat kötöttségei? Mi volt a feladat?*

– Kötöttség és konkrétum sok volt, mert a főváros egy megvalósítható tervet szeretett volna. Határozottan és gyorsan akar lépni a pesti rakpart ügyében, ami egyfelől kiváló, másfelől persze okoz nehézséget is. A kiírás jól behatárolt helyre, a Kossuth tér–Fővám tér közötti partszakaszra szolt. Az előkészítés során megpróbáltuk tágítani ezt, hogy a teljes hosszal és mindkét oldallal együtt lehessen foglalkozni. Egy ötletpályázat a munka indításként örömteli lett volna, kinyitotta volna a gondolkodást. Pénz a teljes partszakasz megoldására azonban nem állt rendelkezésre. Ugyanakkor ez a belvárosi szakaszra vonatkozó építészeti tervpályázat az első üteme volt a több ütemben elgondolt átépítésnek.

A főváros megfogalmazta igényét egy vízi platformra, ami meghatározta, hogy mekkorák legyenek itt a létesítmények. Úszóműveknek hívjuk őket, betonból, alumíniumból vagy más anyagból is készülhetnek. Egy részük zöldfelület, más részük burkolt, harmadik részük pedig pavilon-szerű. Ezek az elemek szövetet alkotnak.

– *A pályaműveket látva többnyire hosszasan összefüggő úszóműveket terveztek, egy második part látszik a rajzokon. Volt-e olyan elképzelés, amely egészen máshogy gondolkodott?*

– A kiírásból kiolvasható, hogy a főváros minél nagyobb, összefüggő pontonrendszer kialakulását preferálta. Én ezt úgy értelmeztem, hogy ha a város a rakpartot nem tudja visszaszerezni az autótól, akkor létrehozna a vízben egy pszeudo-rakpartot. Ezzel a zsűriben többen nem értettünk egyet, szerintünk nem lehet cél, hogy kialakuljon egy csatorna a part és az étellel telt platform között. Volt egy terv, amely egészen másképpen értelt. Nem zártuk ki a zsűrizésből, bár több ponton sem felelt meg a kiírásnak. A felvetés szerint a gyalogos-autóközlekedést nem a térben, hanem az idő-

ben kell szétválasztani. Megvizsgálva a mozgásokat a városban, a tervezők azt javasolták, hogy napszakonként, illetve alkalmanként kell meghatározni a rakpart forgalmát. Egy üzemeltetési mátrix mellett érveltek: a reggeli és késő délutáni csúcsban a rakpart az autósoké, de a köztes időkben a gyalogosoké. Ha kellő gondossággal van megtervezve ez a zóna, akkor olyan felületek jönnek létre, hogy nincs szükség túl sok platformra. Szerintem ez az okos gondolkodás. Egy olyan modell, ami a világban sok helyen már működik. Az értékelésben azonban elvárás volt a vízi platformok telepítése, így ez az értékes felvetés nem nyerhetett.

– Megváltozik a rakparton a forgalom?

– A gépkocsiforgalom csillapított lesz, 2x1 sáv egész nap. Az autók ugyanígy továbbra is elvágják a várost a parttól, de a kisebb sebesség miatt szelidebben. Ez a helyzet azzal a következménnyel jár, hogy a városi élet kellékeit ki kell rakni a platformokra, ahol létrejön egy olyan független, a Dunával párhuzamos világ, ami maga a jó élet, ahol sétálni lehet, növények vannak, és közel a víz. Városi tér lesz, a kiírás értelmében tizenöt százalékban jelenhet meg rajta valamilyen üzlet, étterem. Szerintem ez nem vízpart. Furcsa helyzet: nem is hajó, nem is part, nem is sziget. Az értelmezés okoz nehézséget. A pályázat alatt eszembe jutott egy érdekes előzmény: *Janáky István* EXPO-konceptiójában (1993) hajókat kötött volna össze, abból akart létrehozni egy nagyon hosszú, ideiglenes valamit. Benne volt ebben a RAK-PART kiírás ösztönzője, de azért volt számomra szimpatikusabb, mert ideiglenesnek gondolta, és meglévő anyagból épült, aminek a viselkedését, tehát az összekapcsolt hajókat, ismerjük. A hatalmas platformok rendszere azonban újdonság, a Duna természete miatt ezek mérnökiileg problematikusak, nem tudjuk, hogyan viselkedik egy több száz méter hosszú, több híd alatt is átfutó felület. A zsűriben nem is támogattuk, hogy a vízművek a hidak alatt is átmenjenek pedig nagyon sokan ezt javasolták.

– Miért gondoltátok ezt a lehetőséget tévedésnek?

– A hidaknak is van aurája. Nem szerencsés, ha egy másik minőség ebbe belóg, nem hagyja kellően érvényesülni. Általában fontos szempont volt a bírálóknak az új, tervezett elemek és a meg-

A Vigadó előtti tér nyitott maradt a nyertes pályaműben

lévő város viszonya. Nem értékeltük jónak azokat az elképzeléseket, amelyek teljesen átalakították volna a Vigadó teret, vagy valaki például a Széchenyi téren hatalmas fedett lépcsősort vezetett volna le a Dunához, vagy a hídról közvetlenül egy kanyarral vitte volna le a forgalmat a partra, mert bezavart volna a meglévő tér tengelyes szerkesztésébe. A problémák azonosításával jutottunk el a nyertes tervig, amely bár építészeti értelemben nem a legizgalmasabb, mégis okos, kellőképpen érti és tiszteli a meglévő épített környezetet.

– Kik nyerték a pályázatot? Mi volt a meggyőző a munkájukban?

– A pályázat titkos volt, így mi is a börtékbontáskor tudtuk meg, hogy a nyertes a Korzó Tervezési Stúdió, egy fiatal tájépítész csapat (vezető tervezők: *Grabner Balázs, Terhes Dénes, Noll Márton, Nyéki Anikó, Ercsényi Balázs*), akik nem ismeretlenek a főváros számára, mert a fonódó villamos kapcsán ők csinálták a közterület-rendezéseket. A nyertes terv a város meglévő világát értékének megfelelően kezeli. Nincsenek irritáló beavatkozások, az alkotók jól érzékelik a hangsúlyokat. A vízi létesítményeik mértéktartóak, mennyiségben is, minőségben is. A parti sávot szépen és okosan szakaszolják. Várost építő struktúrát hoztak létre. Szép, kiegyensúlyozott munka, és – ami nagyon fontos volt a fő-

város szempontjából – megvalósítható, azaz nem tartalmaz problémás fejlesztéseket. A pályázat elkészítéséhez nagyon sokféle tudást kellett integrálni. A nyertes tervben a szakágak együttműködése kiegyensúlyozott, megnyugtató.

– Második lett az Erik van Egeraat iroda terve. A neves holland építész már sokszor dolgozott Budapesten, az ING számára tervezett irodaházai a Paulay Ede utcában, majd a Dózsa György úton is figyelmet keltettek. A harmadik a Finta és Társai Építész Stúdió a Garten Stúdióval közös terve lett. Az építésziroda vezetője, Finta József a Duna-part több szállodáját is tervezte így az első, 1969-es Intercontinentalt is. Milyennek látod ezek tartalmát?

– Építészeti értelemben izgalmasabbak voltak, mint a nyertes terv, mindketten jeleket próbáltak létrehozni. Van azonban egy nagyon fontos kérdés, amit nem lehet megkerülni. Nevezhetjük-e ingerszegénynek a Duna-partokat? Szüksége van-e ott nagy látványelemre? Az én véleményem szerint nincs. Ahhoz, hogy a hidak, a maguk hatalmas, férfias egójukkal érvényesülni tudjanak, nem szerencsés, ha alatta egy másik ego vonul keresztül. A visszafogottabb fogalmazást tartottuk értékesebbnek. Mind a két építészeti terv nagy platformokat tervezett: Fintáék egy egyszerű kifliformát, Egeraaték egy egzaltált kortárs alkotást. Maguk

Tervezők: Grabner Balázs, Terhes Dénes, Noll Márton, Nyéki Anikó
Munkatársak: Major Imola, Tézli-Szabó Franciska, Varga Viktória

az objektumok önmagukban értékesek voltak, de kissé narcisztikusak, erre nincs ott szükség a városban. Mindketten a Lánchíd alatt és az Erzsébet híd alatt is végigvontatták művüket. Ez a döntés csatornásítja a Dunát a pesti nézet szempontjából, elépíti az átlátsási pontokat, így a Vigadó előtt szertünk nem szabad építeni.

– **Mondtad, hogy a két parttal nem foglalkozhatott a pályázat. Ugyanakkor, a pesti rakpart fő nézete Budáról adódik. Tehát nem csak pesti rakpartról nézzük a vizet és Budát, hanem a túlparttól majd az új építményt. Szempont volt ez a nézet?**

– A kiírás deklaráltan nem foglalkozott a túloldali nézettel, de természetesen a zsűritagokat foglalkoztatta. Az egybefüggő platform ellen megfogalmazott véleményünket az is indokolja, hogy megépülésével Budáról nem látszana az eredeti part. A pseudo-rakpart válna a túlsó oldalról a pesti oldal valódi határává.

– **Volt érdekes, új, meglepő eleme a pályázatoknak?**

– Néhányan felvetették, hogy a kisérdőalatti ki lehetne hozni a Vigadó tere, ott összekapcsolni a 2-es villamossal. Gyönyörűséges dolgot jelentettek meg, a kisérdőalatti az alsó rakpart szintjére érkezhethetne. (Az elképzelés a BKK egy korábbi tanulmányában már felvillan.) Milyen

fantasztikus lenne kinyitni az egészet, kijönni egy alagútból, kiszállni a vízparton. A zsűri sajnos elvetette, mert egyes megvalósíthatósági tanulmányok nagy kockázatot láttak benne, esetlegesen az egész metró elöntené a Duna. Ezt tényleg nem lehet vállalni, bár nehéz elhinni, hogy ne lenne rá műszaki megoldás. És persze a megépítés mérhetetlenül drága volna. De egy ilyen elem nagyon különös világot hozott volna a rakpartra, ikonikus lett volna és mégsem építészeti formafogvatásról lett volna szó.

– **A Duna tekintélyes méretű folyam Budapestnél. Ez a nagyság fontos látvány, adottság. Nem ront-e ezen az élményen, ha a rakpartot beljebb toljuk, azaz végeredményben leszűkítjük a vízfelület látványát?**

– Sajnos egyet kell értek veled. Ismét egy érv az egybefüggő platformok ellen, a nyertes terv mellett. Az volt a szándék, hogy ne egy nagy vízi tárgyként jelenjen meg, amit építünk. A Margit hídtól északra három-négy hajó is van egymás mellett, picit zsúfoltan, de ez a víznek természetes velejárója. Jó ha él a víz, jönnek-mennek a hajók, állandó a változás. Az állandó vízi építmény könnyen szigetté válhat, egy nagy sziget jelentősen megváltoztatná a Duna-képet. Szerintem is fontos lenne látnia mindenkinek, hogy Budapest attól fantasztikus, hogy nagy a folyója.

– **A víz látványához hozzátartozik a színe. Az elmúlt évtizedben megépült szennyvíztisztítóknak köszönhetően látványos a változás. Vonzza a tekintetet. A Duna élővilága is megváltozott. A kialakítandó zöld felület tovább fokozza majd a biodiverzitást.**

– Fantasztikus tény, hogy megtisztult a Duna. Erre vigyázni is kell. Az új platformnál a karbantartás, a tisztítás nagyon fontos feladat lesz, különben a part és a vízművek között fog összegyűlni a sok uszadék. A növényvilág ezen a felületen biztosan megjelenik, ez pályázati követelmény volt, de itt is az a kérdés, hogy miként jelenik majd meg ez, hogy ne vigye el a sziget-jelentés irányába a rakpartot. Jó lenne megfogalmazni ezt a harmadik karaktert. Attól válhatna ez az egész egy budapesti csodává, ha se nem sziget lenne, se nem hajó. Éppen a zöld lehet alkalmas arra, hogy ez a hatás kialakuljon. Nyilvánvaló, hogy a márdarvilág számára ez egy zseniális hely lesz az összes következménnyel együtt. A karbantartás nagyon fontos azonban, ezt nem győzőm hangsúlyozni.

– **Úgy tudom, hogy a főváros megkezdte a tárgyalást a nyertes pályázóval, feltehetően elindul az építés, ami komoly pozitívum. Ugyanakkor a veled való beszélgetésből is kiderül, hogy számos kérdésben még nincsen egyetértés, több helyzet is tovább mérlegelendő, mondjuk úgy: a víz még megfejtésre vár. Egyetértesz azzal, hogy maradt még min gondolkodni város és víz kapcsolatáról?**

– Szó nincs arról, hogy abba kéne hagyni a gondolkodást, és mindig lehet bízni abban, hogy még lesznek apróbb változások. A Duna, mint általában a folyók, tényleg egy rejtélyes valami. Élőlény. Amit most látsz, a következő pillanatban már nem látod. Állandóan változik. Ez csodálatos. De nem emberszerű. Talán emiatt alakult úgy, hogy a víz praktikusán kezelt dolog a város életében. A halász számára közeg, egy hajós számára út. Miközben ezerszer több annál. Tényleg kiismerhetetlen. Misztikus oldalával nehéz mit kezdeni. A város már több évtizede elvesztette szerves kapcsolatát a folyóval, ezt most megpróbálja újra definiálni. Tanulóévek következnek. A mostani távolságtartó helyzethez képest egy lépést teszünk a Duna felé. Hatalmas dolog valósul meg, esélyt teremtünk, hogy egy másfajta viszony alakuljon ki a folyónkkal. ●

A NAGY HÁBORÚ

Hadityúkok az orfeumban

Csontó Sándor

Az 1916 tavaszán kezdődött több hónapos verduni vérfürdő felemészte a német egységeket, és súlyos helyzetbe sodorta a központi hatalmakat a nyugati hadszíntéren. A németek korlátlan tengeralattjáró-háborút hirdettek, az USA hadba lépett az Antant oldalán. A Balkánon a Monarchia megpróbálta felmorzsolni az albán és montenegrói területek ellenállását, de Durazzo sikeres elfoglalása után az Antant újabb szerb hadosztályokkal erősítette meg a Szaloniki vonalat. Bár Szerbia vereséget szenvedett, délen így mégis tartós front jött létre. Márciusban támadásba lendült az olasz hadsereg Isonzónál, ezért az osztrák-magyar főparancsnokság komoly erőcsoportosítást hajtott végre az Alpok felől a megsemmisítésükre. Majdnem sikerült kiűzni az olaszokat a háborúból, de a májusi asiagói csata már nem alakul szerencsésen...

Az illusztrációk forrása a szerző gyűjteménye

1916 februárjában 42 ezer 642 hadirokkantat tartottak nyilván Magyarországon. Országos akció indult a házi szükségletet meghaladó élelmiszerkészletek felkutatására, lefoglalására. Egyötödét a feljelentő, másikat az elkobzó kaphatta meg, háromötöde a rokkant katonák segélyalapját képezte. A fővárosban nem volt elég tej, ezért a Központi Tejcsarnok Vállalat 180 üzlethelyiségéből 120-nak felmondta a bérletét. A kávéházak is föl nélkül adták a kávékat. Megtiltották a fenyűzési cikkek behozatalát, forgalmazását: füge, narancs, csipke, selyem, márvány, alabástrom, szőnyeg, stb. A sörgyárak árpakészletét is megcsapolták. Pacalt és velőt már csak Bécsbe szállítottak. Az Est kabaréestet szervezett a megvakult katonák számára Nagydiófa utcai helyiségében. Vajon mit csinált szabadidejében és a tábori körülmények között a katona, hogyan, s mivel szórakozott, ha a körülmények ezt egyáltalán lehetővé tették?

A műsák nem hallgatnak... / legfeljebb pironkodnak

Sokan ragadtak tollat az alanyi költők közül, bár ne tették volna. A valóságos és drámai harcok közepette a nemzeti költészet az ideológia kiszolgálójává vált. A „jobb esetben” tábortűz – és nem az íróasztal – mellett farigcsált népies rigmusok a magyarság élet-halálharcát, a nemzeti létünk jelentőségét hangsúlyozták. És tucatjával jelentek meg „névtelen katonák” emlékezései, versei, hadifogoly-élményei, háborús regényei, amelyek nagyon kevés esztétikai-irodalmi élményt nyújtottak. Ezek többsége – az egyén tragédiáját tiszteletben tartva – pusztán hazafias megnyilvánulás, és kevés teret ad a kritikának, az egyedi gondolatnak.

fidibusz

BUDAPEST
1905. DEC. 1
KÖZLÖNY

Megjelenik minden pénteken.
Egy szám ára 25 kr.

MEGJELENIK: HELTAL JENŐ

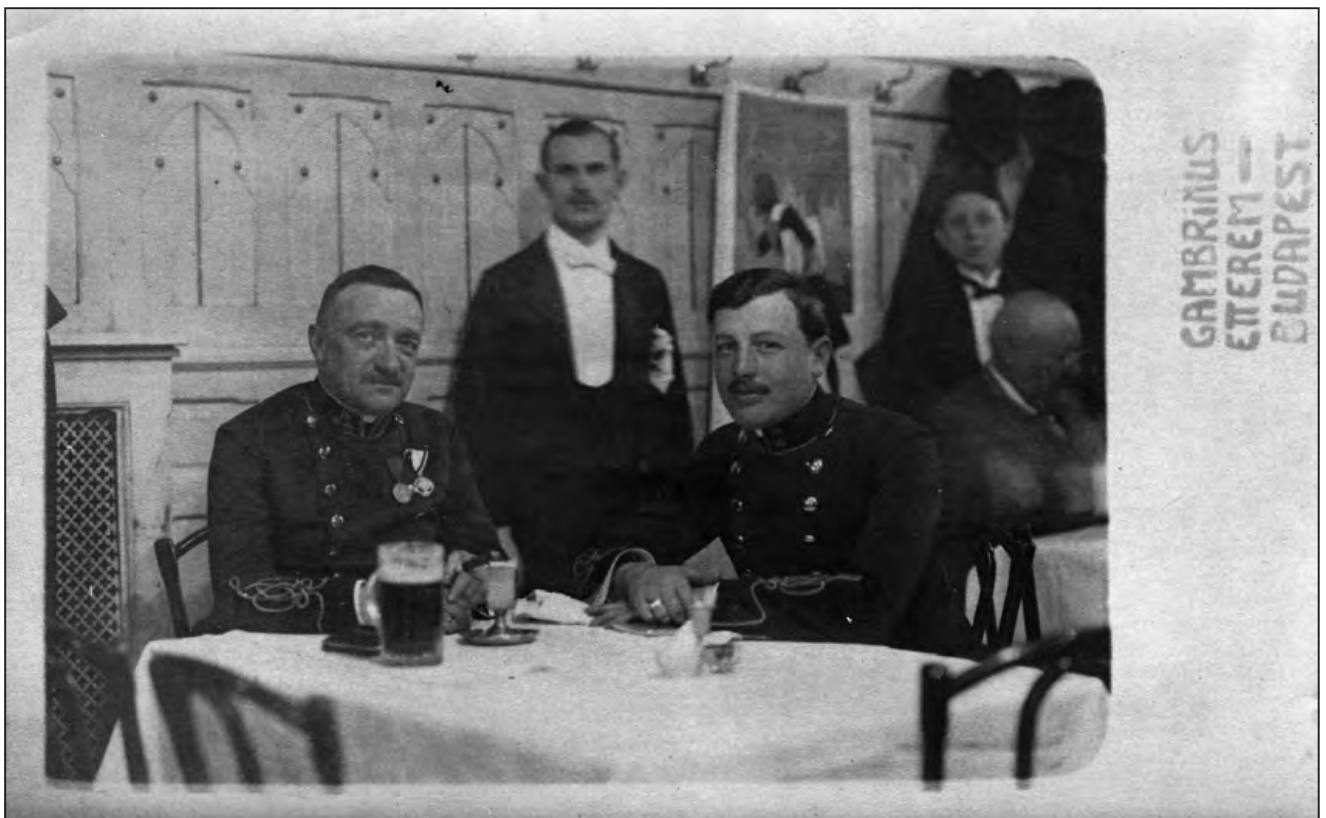
Árjegyzék:
Egy évi ára - - - 2 000 - -
Félévi - - - 1 000 - -
Háromhavi - - - 500 - -
Egy hónapra - - - 250 - -

A katonaeorvos.

A beteg: Sok mindentéle port beveszek én, ezredorvos úr... de a puskaport nem veszem be soha!

CÁBOR ANDOR
A POLCÖR
ÉS EGYEBEK

Dick Manó, Budapestben

Gyulai Ágost Háborús antológiája 1915 végén 289 lírikust szólaltatott meg. „Egy európai nemzet líráján sem rezdült meg annyira a hazafiság húrja, mint a magyarén.” Ma talán egy tucat ismerős nevet emelhetnénk ki közülük. *Ambrus Zoltán* szerint másfél évnek kellett eltelnie a háborúból ahhoz, hogy a „hivatásos” magyar írók a háború testi és lelki megpróbáltatásait őszintén ábrázolják, és ne hatásvadász fércművekkel bombázzák az olvasókat. Legjobb példája ennek *Molnár Ferenc Fehér felhő* című színdarabja, amit éppen száz évvel ezelőtt mutatott be a Nemzeti Színház, *Hevesi Sándor* rendezésében, *Bajor Gizi* és *Rajnai Gábor* szereplésével. (A jubileum alkalmából most újra műsorára tűzte a Nemzeti.) Valódi szakmai és közönségsikernek bizonyult, meg is kapta a jelentősnek számító Vojnich-díjat.

„A pesti egy negyedóráig minden mulat”

Érthető a háborús művek népszerűsége ebben az időszakban, hiszen a nézőteret leginkább olyanok töltötték meg, akiknek szerettei, rokonai a harcmezőkön küzdöttek. Másrészt talán még inkább igényük volt az embereknek a kikapcsolódásra, ha csak néhány órára is, de elfeledni a szörnyűséget, fájdalmat.

Természetesen a könnyedebb múzsa szerzői gárdája is hamar rátalált a háborús motívumokra, és azokat kiszínezve, felnagyítva tálalták a közönségnek. Az orfeumok, kabarék és mulatók színpadán a házmesterek és cselédlányok szerepkörét átvették a hadbavonult kedvesek, a hadityúk, a kávéházi Konrádok, a háborús nyereszkedők, a gyászoló/kikacsintó özvegyek, a hadikölcsön. De a humor és a frivolság mellett a szövegekben megjelent a távollévkért való aggodás, a kedves elvesztésének félelme, a buzdítás a kitartásra.

A komikus és satirikus jelenetek, dialogizált írások, blüettek, tréfák, nóták, sanzonok és a mindig népszerű kuplék közötti szüneteket a konferanszié fűszerezte napi friss aktualitásokkal. Ennek a műfajnak, a strófás, refrénes, nagyvárosi utcadalnak számos elismert írója és zeneszerzője közül említsük meg itt többek között *Gábor Andor*, *Emőd Tamás*, *Harsányi Zsolt*, *Kalmár Tibor*, *Harmath Imre*, *Weiner István*, *Reinitz Béla*, *Nádor Mihály*, *Hetényi Heidlberg Albert* nevét. A kuplé igazi hatása, sikeressége mégis az olyan tehetséges előadóművészek interpretálásán, poentírozásán múlott, mint például *Solti Hermin*, *Vidor Ferike*, *Kökény Ilona*, *Sólyom Janka*, *Papp Jancsi*, *Boross Géza*, *Kőváry Gyula*, *Gyárfás Dezső*.

A kiadók és kabarék a népszerűsítés érdekében folyamatosan megjelentették a részletes műsoranyaggal és dalszövegekkel ellátott kis füzeteket és kottalapokat. Ilyen nívós kuplécsokrot találunk az első háború idejéből a Pesti nóták és kuplék című albumban: Száva partján; Ha elmész a csatába; Egy búcsúcsók hazám felé; Hindenburg, oh komm ein bischen Pestre; Messze földön idegenben; Ha majd a trombiták utolsó fújnak; A haldokló katona dala; Ha visszajöttök; Singer Gyula hadseregszállító; Elment – és így tovább.

Ebben az időben a Medgyaszay kabarében a Pufi a háborúban, a Fővárosi Orfeumban a Gyárfás a lövészárkokban aktuális jeleneteit láthatta a pesti közönség, a mihez tartás végett. A Nyugat Mozgóban az Esküvőről a kaszárnába című bohózat, a Mozgókép Otthonban A rezervista kadét, majd A tiszt kardbojt, a Corsóban A világháború története, az Apollóban a Zepelin „félelem komédia” került színre. A nagyszínházak sem maradhettek le: a Vígben az Akik itthon maradtak, a Királyban *Pásztor Árpádtól* a Ferenc Jóska azt izente című darabot adták.

Bakamurik kimenőn és a fronton

A szabadságolások alatt a fővárosban első sorban a városligeti vurstli, az Angolpark, a mozgóképszínházak és az olcsó kabarék nyújtottak lehetőséget a kikapcsolódásra a kispénzű bakák számára. A búfelejtés vagy az örömkönyök hullatása kocsmák és olcsóbb vendéglők asztalainál kezdődött, és általában ott is végződött. Gyakran a zöldterületek, parkok padjai, esetleg bokrai – Mautner Ödön magkereskedő, kertész, szakíró nevéből: „hotel Mautner” – kínáltak kényszermegoldást meghittnek nem nevezhető együttlétre az éppen ügyeletes kedvessel. A garniszálló már luxushelynek számított az enyelgésre.

Tudvalevő, hogy Budapesten virágzott a prostitúció, örömlányok és „hadityúk” uralták a terepet még a főutakon is. Ezidőtájt több mint húsz nyilvános engedéllyel rendelkező bordélyház várta tárt karokkal a húsipiacra éhezőket. A mellékágazatba beszálltak a pillanatnyi öröme vágyó cselédlányok, a férjüket-társukat régóta hazavárók, a már özvegyek és a kikapós polgáraszonyok is. A testi gyönyör mellett az esetleges keresetkiegészítés sem volt mellékes szempont.

A hadbavonultak elsődleges mulatsága a nótázás volt, táborban, trénben, kórházi ágyon, végkimerülésig. Elvértve gramofon, több helyen csak egy-egy hangszer, nyirettyű

Hadityuk nóta.

(Szép asszonynak kurizálók dallamára.)

Minden cikk most hadifajta, hadifajta, hadifajta,
Hadicéger van is rajta, van is rajta, van is rajta.
Hadicipó, záróra,
Hadidő és zóna,
S a harctéren hadiut,
Budapesten hadityuk,
Budapesten hadityuk.

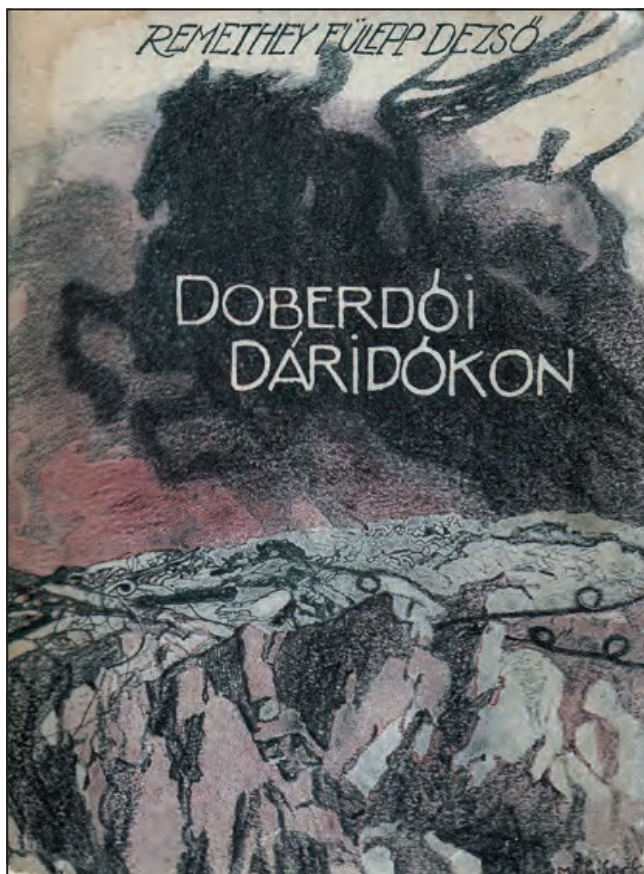
Hej kislányok, hadityúk, hadityúk, hadityúk,
Nektek most egy titkot sugok, titkot sugok, titkot sugok,
A csatába megyek el,
Most még csak egy puzi kell,
Csak egy kicsi, ici-pici puzi kell,
Aztán – fene egye meg,
Ugyis bucsut vehetek,
Ugyis bucsut vehetek.

Hej kislányok, hadityúk, hadityúk, hadityúk,
A hámból még ma kirugok, de kirugok, de kirugok,
Ott lesznek mind a fiúk,
És egy sereg hadityuk,
És egy sereg jóvágású hadityuk,
Csak még nekem kéne egy,
Ki megérti szívemet,
Ki megérti szívemet.

A harctéren hadityúk, hadityúk, hadityúk,
Ágyu szől és golyó zug ott, golyó zug ott, golyó zug ott,
Lövészárk a tanyán,
Nincs vánkos az alján,
Nincse vánkos, se takaró az alján;
Van ott dohány is elég,
Jó vacsora, jó ebéd,
Csak egy kis tyuk kéne még.

vagy a cigány hadikürtös szolgáltatta a zenét. Tűzszünetben és őrségben is (!) kártyáztak a sáncárkokban. Mindenhol kialakítottak a tázásra, kávézásra alkalmas helyiségeket is, de a dohány volt a legnagyobb drog.

Molnár Ferenc haditudósító a Képes Ujságban

A Doberdó közelében lévő táborban a hadtestparancsnok, József főherceg mindent megtett, hogy katonái feltöltődjenek, és ne unatkozzanak pihenőidőben. 1915 októberétől a helyben talált kőanyagból komplett, lakható, fűthető barakkváros készült. Kuglizót és láncos hintát is felállított vitézei örömére, 1916. március 1-jén

Tábori mozi és kávéház az olasz-osztrák fronton

pedig megnyílt a tábori mozi: „Délután nagy mozinknak ünnepélyes megnyitása volt, melyen 500 emberem volt jelen, ezt pihenő csapataim részére építettem. Egy nagy barakk egy dolinában, közvetlen a segeti tábor mellett. Mostantól naponta 2 órától fogva 8-ig van ott előadás, hogy úgy-

szólván minden pihenő emberem naponta egy filmet láthat.” (nagyhaboru.blog.hu)

A betűre szomjazók sem maradtak hopton, áprilistól megnyitott a könyvtár, ahonnan magyar és német nyelvű köteteket lehetett kölcsönözni, két hétre. A lelki gondozásra a táborban felekezeti szerint négy kápolna és egy zsidó templom épült. Számos helyen időszakosan megjelenő hadiújságokat állítottak össze. A Négyes-honvédek még frontkabaréjuk műsorának szöveggönyvét is kinyomtatták.

Különösen erős volt az igény a magyar kultúrára a hadifogolytáborokban, ahol számos amatőr színtársulat alakult: Krasnojarszkban, Berezovkában (ahogy erről a BUDAPEST márciusi számában *Daniss Győző* cikkében olvashattak), Tomszkban, Ile d'Yeu-ben. A férfi primadonnák megjelenése is hozott egyfajta lelkesedést a hadifogságban sínylődők számára. De hivatásos frontszínházak csak 1917 tavaszától működtek.

Sokan a kézimunkát választották: fát farigcsáltak, lószérhüvelyt, dohányos szelencét karcoltak emlékeknek vagy időtöltésként. És legfőképpen vártak, várták a háború végét, amiről nem sejtették, milyen borzasztóan messze van még. ●

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Hetényi Zsuzsa

Citadella-allegória

2014 augusztus

Tényleg nagy rend van. Olvastam, hogy rend lesz. Régen nem voltam a Citadellán, de tegnap felmentem. Először oda, ahonnan szép a naplemente. A nyugati oldali örök felpislognak a fotózókra: „szerintem oda nem szabad fölmenni”, mondják tettere készen.

Tényleg kiúzták a bódét és a bóvilit, a matyó mutyit, éttermet, hotelt, a vállalkozót, nincs kínai sakk, csipegető ukrán fatyúk, indiai poliészter sál. Panoptikumot és háborús múzeumot hirdetnek a plakátok, de zárva az erőd. A Nemzeti Vagyongazdálkodási Központ kezeli a vagyont. Vannak mobil vécék, drágán. Éjjel-nappal fizetős parkolás. Gondozták a parkot. A mogyoróbokrokat felnyírták, terméstelen faként kókadoznak. Az irtott ágak ott rohadnak nedvesen. Körbesétálok a vaskordon mentén. Az újászat céltáblájából egy szétesett kartonkatona maradt a falnál. Elvitték a régi tankokat. A zárt bejáratnál az északi örök kölyök pitbullt nevelgetnek. Minden zárva, mondják kedvesen. Majd lesz pályázat.

Ez itt egy körlet, tiszta, átlátható, rendezett. A keleti kanyarban azért ki-kibukkannak a málló mészke alól a valaha alaposan levakolt orosz katonanevek.

Rákanyarodom a déli, néptelenebb szakaszra, a turista innen vissza is fordul. Jobboldalt húzódik kedvenc zöld sávom, ahol a természet meglepetés-ritmusában vártak itt mindig a növények. Most itt is rend van. Hatalmas üres helyek, friss földdel beszórva, ritkásan beültetve még zsenge dísznövényekkel. Kiirtva a régi fauna, a tizenöt levendulabokorból egy maradt. Ágai közül kihúzgálom a gyomot, majd fellépek az alacsony mészkecsigolyára, mennék a fügebokrok vizsgálatára. „Héé!!” – harsan egy éles kiáltás. Ijedten lelépek. Két déli ór. Szóváltás. Nem mehet oda, az a kertészek területe. Ott a kijelölt betonút, ott kell menni. És ha bemegyek, mi lesz? Akkor ő majd szépen bejön az én munkahelyemre.

Hát tovább megyek. Sajnálom a fröcsögő, nyugdíjas őrt, vagy tartok tőle?

Nézem a volt Jubileumi parkot, sok évtizede úttörő társadalmi munkában ástam és ültettem.

Megsimogatom a mészke mellvédben az ammoniteszt, többmilliárd éves. Őt még nem vették észre. De a támfal szélső kőtáblája már szétört darabokra.

Felolvasta a Kertem ligeti tiltakozó rendezvényén,
2016. március 22-én

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

EGY ÉLETTŐL DUZZADÓ MONOGRÁFIA

KEMÉNY MÁRIA: A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA PALOTÁJA

Török András

A szerző a historizmus egyik legjelentősebb építészettörténész kutatója, több rész-közleménye után kézenfekvő volt, hogy az MTA palotájának közelgő 150. évfordulója alkalmából őt találja meg ez a munka. Minden kutató álma egy ilyen kiadó, amely nem kíméli erőforrásait, hogy egy jeles dátum alkalmával minden tekintetben méltó kiadvánnyal ünnepelhesen. Dicséretes dolog az is, hogy az MTA nem maga bíbelődött a kiadással, hanem az ilyen kiadványok előállításában

járatos Osiris Kiadót bízta meg a gyakorlati munkálatokkal.

Az MTA palotájának történetére igazán illik az elcsépelet kifejezés: „regénybe illő”. Van benne lakásokba összezsúfolt, nagyra hivatott nemzeti intézmény, gáncsoskodással kísért adománygyűjtés, hatalmi harc egy tudós társaság szűkkörű, nagyúri vezetése és szabadabb levegőre vágyó közrendű tagsága között, zártkörű, meghívásos s titokban kiadott, külföldi építésznek szóló pályázat, és mindenek előtt egy nagy tudású, de még nagyobbra vágyó, a neogótikába szerelmes, nagy munkabírású, intrikus hajlamú tudós (ezt a szót persze nem a mai kifejezés értelmében használom most), aki, miután meginog a helyzete, a sajtóhoz, a közvéleményhez fordul, hogy saját tervének megépítését kikényszerítse. *Henszlmann* Imrénének hívják ezt az embert, részben az ő „regénye” ez a példás monográfia, amelyben a szerző összesen 579 lábjegyzetben támogatja meg mondandóját, amelyet a tőle megszokott élvezetes, magával ragadó stílusban ad elő.

Érdekes módon a fennmaradt iratanyag történetéből sem hiányzik a regényes elem: 1991-ig azt lehetett hinni, hogy a pályázati tervek elvesztek. Enélkül a palota történetét a maga teljességében megírni nem is lehetett volna. Ekkor azonban a Földtani Intézet pincéjében váratlanul rábukkantak a pályázati tervanyagokra arra a részére, amely addig ismeretlen volt. És további regényes elem például az 1869-ben a felső emeleten indult, csaknem végzetes tűzvész, melynek oltásában a közelben mulatozó arisztokrata ifjak segítettek, glaszkesztyűben hordva a vízzel teli csebreket. (Hamarosan vasszerkezetűre cserélték az addig takarékoságból emelt fa válaszfalakat.)

A monográfia kitér a kézenfekvő témákra, az MTA intézménytörténetére, a váratlanul eredményesnek bizonyult adománygyűjtésre (volt köztük két alföldi számadó juhász is, adományuk 1–1 Ft!), a telek történetére (eredetileg egy szomszédos telket kaptak, amelyet sikerült a jelenlegire cserélni), a pályázatra, az építésre, az egyes belső díszek évtizedes csúszására, a második világháborús károokra és a nagy közelmúltbeli rekonstrukcióra.

Nem várt csemege a monográfia olvasóinak a tervezett palota körüli sajtóvita részletes elemzése (127–139. oldal). Ez rávilágít arra a tényre, hogy ekkoriban jelent meg a modern értelemben értett közvélemény (akkori szóval „közönség”), amely édig érő zajjal esett neki a nem tetsző momentumoknak. A felszínen ez egy stílusokról szóló vita. (A 348, 349, 350. számú lábjegyzetek teljes listáját nyújtják a több tucat vitacikknek, ezek feltárása évekig tarthatott.)

A neogótika semennyiben nem volt magyar stílusnak tekinthető, de mivel magyar építészek képviselték, így egykettőre magyar ügyé lett a kiválasztott német építész neoreneszánsz terve ellenében. Hadd idézzünk itt egy higgadtabbnak számító véleményt, *Kecskeméthy Auréltól* (1827–1877), a kor egyik legszellemesebb újságírójától, aki akkoriban a *Sürgöny* című kormánylapot szerkesztette. Ott írta: „*Tiszteljük, becsüljük hazai építészeinket, – de hát hol vannak azon monumentális épületeik, melyekre büszkék lehetnének, és melyek feljogosítanák p. o. a pesti építésznek néhányát vagy a képzőművészeti társulatot, annyi építészeti remekmű szerzői ellen, minő Kenzle és Stühler, oly filiszteri fitymálással lépni föl, mint történt? Nem volt alkalmuk a hazai építészeinknek magukat kitüntetni? Az meglehet és szomorú. De az akadémia palotáján nem lehet experimentumot csinálni, nem azért adott a nemzet százezreket, hogy valami tősgyökeres magyar nevű Furulyási vagy Dudási úr azon tegye le a próbavizsgát vagy csináljon geschäftet – hanem azért, hogy az akadémiának célszerű palotája legyen, akár Erger, akár Berger terve szerint. Nem a művész a cél, hanem a magyar nemzet tudományos művelődésének főintézte.*”

A szerző csaknem minden titokra fényt derített. Talán csak az nem világos még, hogy Ybl miért vonta vissza pályázatát egy nappal a beadás után. Talán egyszer kiderül, hogy a monográfiában leírt több sejtés közül melyik a helytálló.

Talán szerénytelenség egy ilyen rövid recenziótól rendelést leadni a tudós szerzőnek, mivel foglalkozzék a jövőben. De nagy szükség lenne egy építész-pályázattörténetre. Hogyan alakultak a 19. században a középületi pályázatok? Az MTA-n kívül az Opera, az Országház és más középületek számos tanulsággal szolgálhatnak közállapotaink oldalnézetből lefestett portréja révén. ●

(*Osiris Kiadó, szakmai lektor Dávid Ferenc, műszaki szerkesztő, tördelő Lipót Éva – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2015, 272 o., ára 4 980,-Ft*)

A BUDAPEST folyóirat lapszámai és a BUDAPEST PLUSZ füzetek az alábbi helyeken vásárolhatók meg

- **Kiadónkban** (Summa Artium Nonprofit Kft., 1054 Budapest, Honvéd utca 3., V. emelet 13. T/F: +36-1 318-3938) munkanapokon 9–16 óra között
- **az Írók Könyvesboltjában** (Budapest, VI., Andrassy út 45.)
- **a FUGA Budapesti Építészeti Központban** (Budapest, V., Petőfi Sándor utca 5.)
- **a Budapest Antikváriumban** (Budapest, IX., Üllői út 11-13.)
- **a Litea Könyvesbolt és teázóban** (Budapest, I., Hess András tér 4.)

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

SZÉCHENYI ÁGNES: PÁLYAKÉPEK

Covina Kiadó

A kötetben hat, rendkívül izgalmas 20. századi életpálya elevenedik meg: *Vészi József, Biró Lajos, Horváth Zoltán, Sárközi Márta, Kornfeld Móric és Szegi Pál* életének története. Mindegyik pálya a Monarchiából indult, és egy kivételével mindegyik a szovjet érában vagy annak messzire nyúló árnyékában végződött. Mindegyik szereplő megjárta az emigrációt, ki visszatért, kit végleg kint tartott a sors.

Ára: 3990,-Ft

CSAPÓ KATALIN: BUDAPEST – ÍZEK VÁROSA

Holnap Kiadó

A könyv nem egyszerűen csak szakácskönyv. A magyar kultúra egyik komoly szegmense a konyhaművészet, ami Európa-szerte híressé vált. A kiváló recepteken túl megismerhetjük gasztronómiai kultúránk történetét – a római és honfoglalás kori hagyományoktól a reneszánsz ünnepi lakomákon keresztül napjainkig, a hamuba sült pogácsától a lacikonyháig. A kötet angol és német nyelven is elérhető.

Ára: 2900,-Ft

BOLLA ZOLTÁN: A MAGYAR ART DECO ÉPÍTÉSZET

e-könyv, a szerző kiadása

A könyv először mutatja be a magyar art deco építészetet 470 oldalon és 1700 fotóval. Az art deco utolsó korstílusként – de már globálisan –, az antik hagyományt, az avantgárd képzőművészetet és az egzotikumot igyekezett egymással szintetizálni. A könyvből megtudhatjuk, mik voltak ennek a stílusnak az egyedi magyar jellegzetességei, s milyen külföldi forrásai és párhuzamai voltak. A könyvben sok eddig nem publikált épület fotójával és iparművészeti részletekkel, köztük archív képanyagokkal találkozhatunk.

Az e-könyv negyede itt megtekinthető: <https://goo.gl/iSBDtk>, az alábbi címen pedig a megvásárlására vonatkozó útmutató található:

<https://goo.gl/RvUrEl>

Fotó: Horváth Judit

A LEGEK ESTÉJE

Mozart, Fischer, BFZ

Műpa, 2016. május 4. 19.45 és május 8., 15.30, 19.45

Mozart tragikusan rövid életének kiugróan termékeny éve volt az utolsó, ebből a különös, izzó időszakból válogatta össze Fischer Iván a Budapesti Fesztiválzenekar május 4-i és 8-i koncertjeinek programját. A Távol Afrikától című filmből sokaknak ismerősen csengő A-dúr klarinétverseny a szerző halála előtt két hónappal született, ez volt a legutolsó versenyműve, mégis tele van boldogsággal és derűvel. Ezt a művet vezeti fel a hangszeres szólista és az énekes részéről is komoly virtuozitást követelő Per questa bella mano című bőgőkísé-

retes basszusária. A koncert legfontosabb darabja mégis a zárómű, az ezer rejtéllyel körbefont Requiem, amely a zenetörténet egyik legismertebb, leghátborzongatóbb torzója. Mozartot ennek komponálása közben ragadta el a halál. ●

„[...] MEGJEGYZÉS: HÁBORÚS”

A Nagy Háború emlékezete a főváros múzeumában

Kiscelli Múzeum, 2016. május 15-ig

A Kiscelli Múzeum kiállítása rendhagyó módon közelíti meg az első világháború témáját. A tárlat a főváros háborús hétköznapjairól a múzeum jogelődje, a Fővárosi Múzeum múltjára reflektálva ad képet. Budapest Székesfőváros Tanácsa ugyanis 1915-ben határozatot hozott a Nagy Háborúra vonatkozó emléktárgyak gyűjtéséről. A múzeum gyarapodási naplójának megjegyzés rovatában e tárgyak mellé a „háborús” bejegyzés került – erre utal a kiállítás címe is.

A Templomtér kiállítóterében az 1915 és 1918 között gyűjtött dokumentumokból, plakátokból, grafikákból, érmekből, festményekből és szobrokból látható válogatás. A múzeum Oratóriumában Müllner János a háborús főváros mindennapjairól és a háborúhoz kapcsolódó eseményekről készített fotográfiáit tekintheti meg a nagyközönség. ●

FÖLD HETE

A Magyar Természettudományi Múzeumba ismét beköszönt a Jégkorszak

Magyar Természettudományi Múzeum, április 20-tól 24-ig, naponta 10 - 14 óráig

Gyapjas mamut, füttyentő nyúl és gyapjas orrszarvú? Hol és hogyan lehet maradványaikat megtalálni? Mi köziük van a klímaváltozáshoz? Miért haltak ki ezek az állatok? Többek között ezeknek a nemrég megtalált ősemlekedéseknek a leleteivel, felfedezésük történetével ismerkedhetnek meg a Föld Hetén a látogatók a Magyar Természettudományi Múzeumban. A heti témához kapcsolódó Műhelytitkok programsorozatban április 23-án Gasparik Mihály paleontológus, a mamutok és jégkorszaki ősmamutyosok szakértője mutatja be a jégkorszak apraját-nagyját. Az ásványok szerelmesei pedig az Év ásványával, a gránáttal ismerkedhetnek meg bővebben. ●

50 ÉVES A MAGYAR KERESKEDELMI ÉS VENDÉGLÁTÓIPARI MÚZEUM

Jubileumi rendezvénysorozat Óbudán

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2016. áprilistól

A múzeum idén ünnepli fennállásának 50. évfordulóját. Ez alkalomból programsorozattal, kedvezményes belépéssel és nyereményjátékkal is készülnek. A jubileumi események csúcspontja a szeptember 24-i születésnap rendezvény lesz, amikor a múzeum 50 éves történetét és 50 kiemelt tárgyat bemutató kiállítással is várják a látogatókat. Az áprilistól az év végéig tartó ünnepségsorozat részleteiről bővebben az intézmény honlapján lehet tájékozódni: www.mkvm.hu. ●

PICASSO

Alakváltozások, 1895–1972

Magyar Nemzeti Galéria, 2016. április 22. – július 31.

A 20. század egyik legnagyobb hatású művészeinek szentelt tárlatot a párizsi Musée national Picassoval együttműködésben szervezi a Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria. A több mint száz műalkotást, festményeket, valamint rajzokat és szobrokat bemutató kiállítás Picasso életművének valamennyi periódusát felöleli. A központi téma a figurális ábrázolás festői megközelítésének változása a több mint hét évtizedet átölelő életműben, amelynek minden korszakában központi szerepet játszott az ember, legyen szó a nőről, az érző és szenvedélyes emberről, a gondolkodóról, a művésztől, a társadalmi-politikai szereplőről vagy a sztárok világának tagjáról. ●

Pablo Picasso: Olvasó nő, 1932. Musée national Picasso, Párizs

Pablo Picasso hagyaték, 1979. MP137

© RMN-Grand Palais (Musée national Picasso, Paris) / René-Gabriel Ojeda ©2016 – Succession Pablo Picasso – HUNGART

ÁTLELKESÍTVE GAZDAGABBNAK LÁTSZIK

Zappe László

Nagy a nyüzsgés a Trafó előterében. Nem a nagyterem előtt, hanem már lent a pénztár és a ruhatár körüli területen. Negyed órával a kezdés előtt már alig lehet közlekedni e két, színházban alapvető fontosságú intézmény között. Jegyet átvenni (kapni már lehetetlen), kabátot leadni nem egyszerű munka. Aztán amikor sikerül, és az ember indulna a lépcső felé, szokásos várakozó helyére, hogy még jó pozíciót fogjon odabent (a jegyek nem helyre szólnak), kiderül, hogy előtte már ott is a sor vége. Ekkora tömeget még nem láttam itt. A furcsa csak az, hogy többnyire telt ház van, akkor is, amikor semmilyen tumultus nincs előadás előtt. Rejtély tehát, honnan teremnek a nézők, amikor nincs sokadalom előadás előtt, és hová lesznek bent ilyenkor, amikor úgy néz ki, mintha legalább kétszer annyian lennének, mint rendszeren.

A kulcsszó természetesen ezúttal is a szex. Az árvaalom című előadás a prostitúcióról fog szólni. Ennek szól a kivételes érdeklődés, ami miatt a ruhatár előtt szorongva állodogálunk, és aggódva tülekedünk a lépcsőn, amikor végre megindul a sor. Természetesen végül mindenki bejut, a lépcsőkön sem ülnek túl sokan.

A díszlet egyszerű, szinte semmi. Városi tömeglakás szobáját sejtető fal előtt ül Lázár Kati. Előtte kétoldalt pizsamás

lányok intézeti vaságyakon. Bevezetésül elegáns hölgy idézi a belügyminisztert, aki szerint „A kiskorú prostituáltak nem fenyegetés és kényszer alatt, hanem önként válnak prostituálttá.” A produkció természetesen ezt kívánja cáfolni. Annak jegyében, amit az előzetesben is olvashattunk: „A lányok kiszöknek az intézetből, nincs hol aludni, kint van az utcán, erre vannak speciálisan kiképzett stricik, akik felismerik, melyik az intézetis. Azt mondják, gyere, meghívlak egy kólára, szállást adnak, aztán kiállítják őket.”

Ezt aztán Lázár Katitól is halljuk, aki idős, sokat tapasztalt prostituáltként mesélni kezd. Az ő szereplése mindig sokat ígér, pláne ha van mit mondania. Mint a Jászai Marit megidéző Kripli Mari esetében. Ezúttal azonban mintha mindig ugyanazt mondaná. Akár magáról, akár mások életéről beszél. *Hárs Anna* dokumentumokon alapuló szövege nem túl változatos.

Nyilván ez felel meg az élet igazságának. A színházi igazságnak azonban egy csöppet sem. A pizsamás lányok érdeklődve hallgatják, szereplésükön nem nagyon látszik, hogy „a bemutatót megelőzően az alkotók közel egy éven keresztül heti rendszerességgel tartottak kiscsoportos workshopot”

nekik, akik különben „egy zárt, speciális igényű fiatalokat gondozó gyermekotthonban lakó lányok”. Sajnos ez nincs rájuk írva, és szereplésükből sem derül ki. Valójában bárkik lehetnének.

A színházszerűséget hivatott elősegíteni Hay Anna szerepeltetése, aki néha kijön a Lázár Kati melletti ajtón, mint a fiának élettársa – amúgy ő is prostituált. Bár törekszik felhagyni vele. Megjelenésére, játékára inkább emlékszem, mint arra, amit mond. Úgy rémlik, mintha főzés közben ugrana ki egy-egy mondatra, hogy megtámogassa az öregasszony mondókáját.

A szövegeles egyhangúságát két énekes, zenész hölgy is próbálja oldani, kétoldalt dobogón produkálja magát *Andrzejki Judit* és *Tóth Evelin*. Szabó T. Anna dalszövege ébresztőként hat a sívár egyhangúság közepette.

Ez a dokumentum műfaj, amelyet a németek roppant átütő erővel tudnak megtölteni, még olyankor is, amikor látszólag szentvelenek és tárgyszerűek, mint a telefonkönyv, nálunk valahogy nem tud igazán komoly eredményeket felmutatni. Többnyire a magyar színházat állapotával, stílusával magyarázzuk a dolgot. Több évtizedes Brecht-játás után sem gyökeresedett meg nálunk igazán a tárgyszerű, gondolati célzatú, szándékú színjátszás. Természetesen a nagyszerű Lázár Kati is lélekábrázoló és alakító. Az adott esetben ez még segíti is a vékonyka anyag „eladását”. Átlelkésítve gazdagabbnak látszhat.

Merthogy az alapjait mégis csak a tényanyag és a gondolati tartalom szegényessége lehet. ●

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Túróstáskák

szöveg: Jolsvai András, fotó: Sebestyén László

– Ahol a túróstáskák megjelennek, ott többé fű nem terem! – vagy harminc éve hallottam ezt az esszenciális mondatot, a királyházi turistaház mindenestől, és először nem is igen értettem. Hosszú hajú, rocker-külsőjű, kortalan farmer volt a mindenes, és úgy nézett át rajtunk, mint az üvegen: láthatóan magáénak tekintette azt a hegyi házikót, és a pokolba kívánt mindenkit, aki étkezési, lovaglási szándékkal vagy éjszakai szállást keresve bekopogott hozzá. Emlékszem, mennyire meg voltam sértve akkor, mikor végre megértettem, hogy a hegyi ember szóhasználatában a túróstáska a „turistácska” végtelen lenézéssel kifordított változata. Csak azért fogadtam el a megrendelt gombapörköltöt, mert húsz kilométeres körzetben égen-földön nem akadt még egy tál meleg étel. (Egyébként is meg voltam róla győződve, hogy mérges gombából készült. Persze, ellenkezőleg: életem egyik legfinomabb egytálételének voltam akkor tanúja.)

Hogy ez a hajdani mondat ilyen élénken él bennem ma is, annak főleg az az oka, hogy ma már, nagyjában-egészében, igazat kell adnom a kortalan farmernek. A megfogalmazás, megengedem, sarkos, de a lényegét illetően találó. Ha modern korunk különös sáskainvázója, melyet jobb híján idegenforgalomnak szokás nevezni, elér egy várost, akkor az ott lakóknak befellegzett. Akkor ott nincs egy közpark, ahol le lehetne ülni (hogy eltűntek a padok a Vörösmarty térről is: aki fáradt, üljön be valahova, vallja, a maga szempontjából helyesen, a belvárosi maffia), nincs egy jármű, mire fel lehetne fénni, nincs egy szabad szállodai szoba, mit meg lehetne fizetni, és persze nincs egy étterem se, ahol értékelhető enivalót kínálnának elfogadható pénzért. A tömegturizmus kitermelte a tömegturistát, akinek fogalma sincs, hol jár, merre és minek, aki fél nap alatt akar befogadni egy kétezer éves kultúrát, egy hét alatt falna föl egy kontinenst. Amiből sok minden szomorú dolog következik, de

mind közül a legeslegsomorúbb az úgynevezett turistamenü. Annál aztán nincsen lejjebb a gasztronómiában.

Gulyásleves, túrós csusza, paprikáscsirke, bakonyerbetyárenszippe: sétáljanak végig egyszer az Andrássy úton, és szörnyülködjenek. Egymás sarkára taposnak a paprikacsárdák, a cigányzene keresztülfolyik az úttesten. Az irány is rettenetes, a kivitelezés meg minden esetben felveti a büntetőjogi felelősséget. Hazai fogyasztónak az ilyesmivel dolga nincsen, hacsak az nem, hogy messze elkerülje. Legfeljebb azon boronghat, hogy egyre nagyobb sávok esnek áldozatul a városból a túróstáskák grasszálásainak. (Jegyezzük meg azért, így van ez a Föld minden frekvenciált pontján, de azért nálunk kicsit vadkelebbnyire sikerült az egész, ahogy minden más.)

Mondom, hazai pályán az ember egyszerűen elkerüli a túlzottan túróstáskák helyeket, idegenben viszont – nos, ott már komoly erőfeszítést igényel felnőni a feladathoz. Szakirodalmat kell forgatni, helyeket kérdezgetni, s a fő turistaútvonalokról letérve nyitott szemmel járni-kelni. Megengedem, mindez sok energiát vesz el, de higgyék el, megéri: a nápolyi pizza, a toszkán pacallevés, a bécsi szelet is lehet isteni, ha a megfelelő vendéglőben fogyasztja el valaki.

Ott, ahol a túróstáskákat is úgy kezelik, mint a törzsvendégeket: emberként. ●

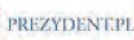
Közös úton
Budapest
és
Krakkó
a középkorban

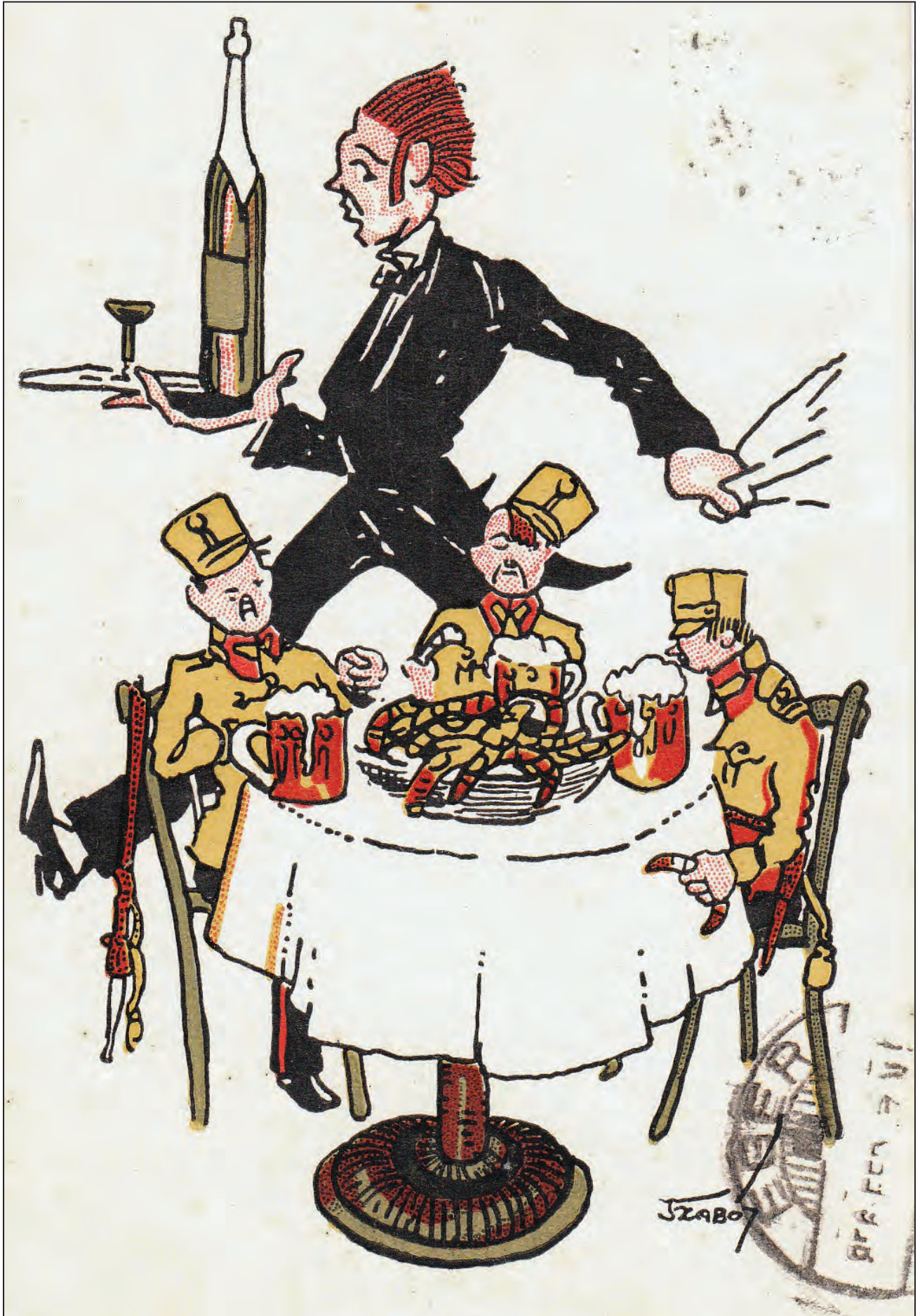
Kiállítás a Budapesti Történelmi Múzeum
Vármúzeumában

2016. március 19 – július 24.

1014 Budapest
Szent György tér 2.
Budavári Palota E épület
www.btm.hu

ON COMMON PATH
BUDAPEST AND KRAKÓW IN THE MIDDLE AGES
Exhibition in the Castle Museum of Budapest History Museum
1014 Budapest, Szent György tér 2. Buda Castle building E

forrás: Csontó Sándor gyűjteménye

